

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Anna Bielinskienė

Edukacinės ir vaiko psichologijos studijų programa

Magistro darbas

**Ikimokyklinio amžiaus (5-7 m.) gabių vaikų atpažinimas: mokytojų ir tėvų
vertinimo suderinamumas**

Darbo vadovas: doc. dr. Sigita Girdzijauskienė

Vilnius 2025

SANTRAUKA.....	4
SUMMARY.....	5
PRATARMĖ.....	6
1. ĮVADAS.....	8
1.1 Gabių vaikų samprata.....	8
1.1.1 Gabumų teorijos ir modeliai.....	9
1.2 Gabių vaikų atpažinimo problema iki mokyklos.....	11
1.3 Gabių ikimokyklinio amžiaus vaikų raida ir savybės.....	12
1.4 Mokytojų ir tėvų gabių vaikų atpažinimas iki mokyklos.....	16
1.4.1 Mokytojų gabių vaikų atpažinimas iki mokyklos.....	16
1.4.2 Dermė mokytojų ir tėvų gabių vaikų atpažinime iki mokyklos.....	17
1.5 Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai.....	20
2. METODAI.....	22
2.1 Tyrimo dalyviai.....	22
2.2 Tyrimo instrumentai.....	23
2.3 Tyrimo eiga.....	24
2.4 Duomenų analizė.....	25
3. REZULTATAI.....	26
3.1 Ikimokyklinio amžiaus vaikų intelektinių gebėjimų lygi amžiaus grupėje nuo 5 iki 7 metų Lietuvos populiacijoje.....	27
3.2 Tėvų ir mokytojų gabių vaikų vertinimo dermė.....	28
3.3 Gabių vaikų savybių vertinimo tėvų ir mokytojų požiūrio suderinamumas.....	31
3.4 Prognostinės savybės, galinčios padėti atkreipti dėmesį atpažįstant gabius vaikus.....	34
4. REZULTATŲ APTARIMAS.....	38
4.1 Tyrimo ribotumai ir gairės tolimesniems tyrimams.....	39
IŠVADOS.....	40
LITERATŪRA.....	41
PRIEDAI	
1 priedas. Informacija apie tyrime dalyvavusias ugdymo įstaigas.....	48
2 priedas. Klausimynas tėvams.....	49
3 priedas. Klausimynas mokytojams.....	50

4 priedas. Informacija apie tyrimą.....	51
5 priedas. Informuotas sutikimas.....	52
6 priedas. Anketos patikimumo tikrinimas.....	54
7 priedas. Normalumo tikrinimas.....	56
8 priedas. Labai didelių gebėjimų vaikų profiliai (95+)	59
9 priedas. Tėvų ir mokytojų gabių vaikų vertinimo palyginimas.....	62
10 priedas. Vaikų intelektinių gebėjimų sąsajos su tėvų ir mokytojų klausimyno teiginiais.....	63

Ikimokyklinio amžiaus (5-7 m.) gabių vaikų atpažinimas: mokytojų ir tėvų vertinimo suderinamumas, Anna Bielinskienė, Vilnius, Vilniaus universitetas, 2025, 63 psl.

Gabūs ikimokyklinio amžiaus vaikai – mažai tyrinėta imtis. Šio tyrimo tikslas – remiantis mokytojų ir tėvų požiūriu nustatyti ikimokyklinio amžiaus (5-7 m.) gabių vaikų atpažinimą. Tyrimas atliktas septyniose Vilniaus ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Tyrime dalyvavo 91 vaikas, iš kurių, naudojant Spalvotas progresuojančias Raveno matricas (toliau – CPM) pagal 90 procentilį tolimesnėje analizėje atrinkti dalyvauti 38 vaikai. Visų vaikų mokytojai ir tėvai pildė tyrėjos sukurtą anketą pagal literatūroje išskirtas gabių ikimokyklinio amžiaus vaikų būdingas savybes. Rezultatų analizei naudoti Wilcoxon, Spearman koreliacijos bei žingsninės regresijos statistiniai metodai. Tyrimo rezultatai parodė, jog Ikimokyklinio amžiaus aukštų ir labai aukštų intelektinių gebėjimų vaikai grupėje nuo 5 iki 7 metų sudaro 42,4 % visos tirtos vaikų imties (40,8 % berniukai ir 44,2% mergaitės). Iš jų daugiau nei pusė (52,6 %) sudaro labai aukštų intelektinių gebėjimų vaikai. Tėvai dažnai laiko savo vaikus gabiais, tačiau jų vertinimai dažnai nesutampa su objektyviais *IQ* testų rezultatais. Tėvų gebėjimas vertinti vaikų savybes gali būti naudingesnis, kai vertinama ne bendra „gabumo“ sąvoka, o konkrečios pažintinės savybės, susijusios su intelektiniais gebėjimais. Mokytojų vertinimai pasižymi didesniu tikslumu ir geresniu atitikimu su vaikų intelektiniais gebėjimais nustatytus *IQ* testu. Ikimokyklinio amžiaus gabių vaikų identifikavimas nėra reikšmingai susijęs su vaiko lytimi. Mokytojų sukurti prognostiniai modeliai pasižymėjo didesne prognozavimo galia nei tėvų modeliai. Siekiant anksti ir tiksliai atpažinti gabius vaikus, būtina derinti mokytojų vertinimus su objektyviais testavimo duomenimis, o tėvų nuomonė gali būti laikoma papildomu, bet ne pagrindiniu informacijos šaltiniu.

Raktiniai žodžiai: gabūs ikimokyklinio amžiaus vaikai, ikimokyklinis ugdymas, gabūs ir talentingi, tėvų vertinimai, mokytojų vertinimai

SUMMARY

Recognition of gifted children of preschool age (5-7 years): compatibility of assessment between teachers and parents, Anna Bielinskienė, Vilnius, Vilniaus university, 2025, 63 p.

Gifted Preschool Children – a little-explored population. The aim of this study is to identify gifted children aged 5 to 7 in preschool, based on the perspectives of both teachers and parents. The research was conducted in seven preschool education institutions in Vilnius. A total of 91 children participated in the study, of whom 38 were selected for further analysis based on scoring above the 90th percentile on the Colored Progressive Matrices (CPM) test.

Teachers and parents of all children completed a questionnaire developed by the researcher, based on characteristics commonly attributed to gifted preschool children in literature. Data analysis was performed using Wilcoxon, Spearman correlation, and Stepwise regression statistical methods.

The results showed that children aged 5 to 7 with high and very high intellectual abilities constituted 42.4% of the sample (40.8% boys and 44.2% girls). Of these, more than half (52.6%) were children with very high intellectual abilities. Parents often consider their children to be gifted; however, their evaluations frequently do not align with objective IQ test results. Parents' assessments may be more useful when evaluating specific cognitive traits associated with intellectual abilities rather than the general concept of "giftedness." Teachers' evaluations demonstrated greater accuracy and a stronger correlation with IQ test results. The identification of gifted preschool children was not significantly associated with the child's gender. Predictive models created by teachers had greater predictive power than those created by parents. To ensure early and accurate identification of gifted children, it is essential to combine teachers' assessments with objective testing data. Parents' opinions may be considered a supplementary, but not primary, source of information.

Keywords: gifted preschoolers, preschool, gifted and talented, parent observation, teacher observation

PRATARMĖ

Susidomėjimas gabiais vaikais valstybės mastu Lietuvoje prasidėjo prieš 20 metų. Nepaisant to, kad mokslininkai pabrėžia gabijų vaikų atpažinimo iki mokyklos svarbą (Cukierkorn J.R. ir kt., 2007; Ching-Chih Kuo ir kt., 2010; Bildiren A., 2018), iki šiol nėra atkreiptas pakankamas dėmesys gabijų vaikų atpažinimui priešmokykliniame amžiuje (Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programa, 2009). Mūsų šalies strateginiame dokumente dėl gabijų vaikų atpažinimo nurodoma, kad dažniausia gabių vaikų atpažinimas būna tėvų ir (ar) mokytojų iniciatyva jau lankant mokyklą. Vienas iš dažniausiai naudojamų kriterijų – geri mokymosi rezultatai ir pasiekimai mokomųjų dalykų olimpiadose, konkursuose ir pan. (Gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo 2014-2016 metų veiksmų planas, 2014). Bet ikimokyklinio amžiaus vaikams tokie pasiekimo kriterijai dar nėra taikomi.

Tėvai susiduria su sunkumais įvertinant savo vaiko gebėjimus ir poreikius. Atrodo, kad gabių vaikų tėvai visiškai pripažįsta savo vaikų unikalumą, tačiau tik nedaugelis supranta savo vaiko gebėjimų profilį ir emocinius ypatumus. Todėl jiems gali būti sunku tinkamai ugdyti vaiką ir tenkinti jo poreikius (Cukierkorn et al., 2007). Taip pat ir ikimokyklinių įstaigų mokytojai susiduria su sunkumais ir ribotumais ugdant gabius vaikus. Jie pripažįsta, kad reikia keisti ugdymo paradigmą, rinkti tikslią informaciją apie mokinių gebėjimus bei žinoti, kaip pritaikyti jiems turimas programas, kad būtų galima sėkmingai ugdyti gabius vaikus iki mokyklos (Topçu & Aktan, 2025). Taikant ankstyvasias edukacines intervencijas tėvams ir ikimokyklinės įstaigos mokytojams, galime padėti vaikui sėkmingai adaptuotis gyvenime ir atskleisti savo gabumus (Ching-Chih Kuo ir kt., 2010) bei įnešti svarbų indelį į šalies gerovę. Forno, Bahia ir Verna (2015) išvadose pabrėžiama ankstyvo gabumų atpažinimo ir tikslinių ugdymo strategijų svarba, siekiant patenkinti unikalius intelektualiai per anksti subrendusių asmenų poreikius. Dėl to buvo atkreiptas dėmesys į tai, kaip svarbu yra ankstinti gabių vaikų paiešką ir atpažinimą, nes įtraukiajame ugdyme svarbu pamatyti tokių vaikų poreikius ir juos atliepti per priėmimą ir palaikymą, sukuriant aplinką, kurį daro didelę įtaką šių vaikų ateičiai.

Mano dabartiniame kontekste nelengva buvo atlikti šitą darbą, dėl to jaučiu didelį dėkingumą visiems kas man padėjo jį atlikti: savo vadovei už ypatingą profesionalumą ir pagalbą; bendragrupiams, bendradarbiams ir kitiems žmonėms už jų palaikymą ir konstruktyvią pagalbą; savo šeimai už kantrybę ir supratingumą.

1. ĮVADAS

1.1 Gabių vaikų samprata

Daugiau nei prieš šimtą metų (1919-aisiais) Guy M. Whipple tyrinėdamas ypač gerais akademiniiais rezultatais pasižyminčius vaikus pirmasis pavartojo terminą „gabus“ (*angl. gifted*) (Jolly, 2007). Tuo laikotarpiu dažnai buvo naudojamos tokios sąvokos kaip „šviesaus proto“ (*angl. bright*) ir „bukas“ (*angl. dull*) kaip vaikų gebėjimų ir mokymo poreikių apibūdinimai. Whipple atliktas gabių vaikų tyrimas lėmė gabių vaikų termino atsiradimą ir atitinkamas ugdymo rekomendacijas, kai kurios iš jų aktualios ir šiandien (Matthews & Jolly, 2022). Tokie vaikai buvo apibūdinami kaip turintys paveldimus įgimtus gebėjimus. Vienas iš pirmų gabumų kaip intelektinių sugebėjimų tyrinėtojų buvo Lewis Terman. Jis atlikdamas tyrimus su aukštesnių nei vidutinių intelektinių gebėjimų vaikais pastebėjo, kad gabieji pasižymėdavo geresniais sugebėjimais akademiniėje srityje, geresne fizine sveikata, didesniu socialumu (Terman, 1929). Nors per šį šimtmetį specialiojo ugdymo terminologija tapo tikslesnė, terminas „gabus“ išliko nepakitęs, nepaisant to, kad pastaraisiais dešimtmečiais buvo sulaukęs didelės kritikos dėl savo specifiškumo stokos (Matthews & Jolly, 2022). Šiais laikais, Amerikos nacionalinė gabių vaikų asociacija (2019) taip apibrėžia gabius vaikus: mokiniai, turintys gabumų, pasiekia arba gali pasiekti aukštesnių rezultatų, palyginti su kitais tokio paties amžiaus, patirties ir aplinkos mokiniais vienoje ar keliose srityse. Jiems reikia koreguotos ugdymo programos, kad galėtų mokytis ir realizuoti savo potencialą. Amerikos švietimo pažangos institutas (2024), kiek išsamiau apibrėžia gabumus. Gabumas - tai asinchroninis vystymasis, kai pažangūs pažintiniai gebėjimai ir patiriamų emocijų intensyvumas sukuria kokybiškai kitokią nei įprasta vidinę patirtį ir suvokimą. Šis asinchroniškumas didėja didėjant intelektiniams gebėjimams. Lietuvos Respublikos teisės aktuose (Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programa, 2009; Gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo 2014-2016 metų veiksmų planas) **gabūs vaikai** apibrėžiami kaip vaikai, galintys efektyviai įgyti žinių ir mokėjimų, juos pritaikyti naujoms problemoms spręsti, sparčiai mokytis iš patirties. Jų intelektinių gebėjimų lygis yra labai aukštas (individualiai testuojamų standartizuotais intelekto testais intelekto koeficientas yra du standartiniai nuokrypiai ar daugiau nei vidurkis). Turėdami šiuos intelektinius gebėjimus, gabūs vaikai lenkia arba pajėgūs pralenkti panašios patirties ir aplinkos bendraamžius savo vienos ar kelių mokslo sričių akademiniiais pasiekimais.

Sternberg ir Zhargas (1995, cit. iš Hallahan & Kauffman, 2003, p. 459) pabrėžia pačių gabumų kokybinius kriterijus, būdingus gabiam asmeniui. Šie autoriai remiasi ne konkrečiais elgesio, susijusio su aukštu intelektu, požymiais, bet tuo kas būdinga gabiam asmeniui. Šie kriterijai pabrėžia

gabumo reikšmę, retumą ir efektyvumą praktikoje. Taigi galima manyti, jog vaiko gabumams įvertinti gali būti svarbu ne vien vaiko kognityvinių gebėjimų, elgesio ypatumų, bet ir kokybinis gabumų vertinimas.

Pagal Pergantis (2024), gabumai gali būti interpretuojami kaip daugiakartinis ypatingų gebėjimų ir įgūdžių rinkinys, kurį individas pradeda reikšti nuo ankstyvos vaikystės. Heller (2013) panašiai apibrėžia gabumus: **gabumas** – tai multifaktorinis gebėjimo konstruktas susidedantis iš nekognityvinių asmenybės moderatorių (tokių kaip gebėjimas tvarkytis su nerimu, efektyvios mokymosi strategijos ir kt.), talento faktoriaus (intelektinių, fizinių ar kitokių gabumų), gabumo srities (pvz. gabumai matematikai, menui ar kt.) bei aplinkos kintamųjų (tinkamos sąlygos lavinti gabumus, svarbūs gyvenimo įvykiai ir t.t.).

Gabumų samprata – sudėtingas konstruktas, vieningo jo apibrėžimo nėra. Tačiau sutariama, kad gabumų turintys vaikai yra pranašesni už kitus to paties amžiaus vaikus (Gallagher & Gallagher, 1994, cit. iš A. Šimelionienė, 2008). Jų pažintinės savybės (mąstymas ir problemų sprendimas, kalba, mokymosi tempas, vaizduotė ir kūrybingumas) bei socialinės ir emocinės savybės (emocijos, perfekcionizmas, multipotencialumas vyresniame amžiuje, santykiai su bendraamžiais) turi ypatumus palyginus su bendraamžiais (Heller, 2004; Perleth, Schatz, Monks, 2000; Grauslienė, Labanienė ir Lazdauskas, 2018). Apibendrinant galima teigti, kad vaikų gabumai yra daugiadimensiniai – jų raiška gali skirtis priklausomai nuo vaiko amžiaus ir apimti kognityvinius, emocinius, elgesio, psichosocialinius aspektus bei gabumų kokybinį vertinimą.

1.1.1 Gabumų teorijos ir modeliai

XX a. pradžioje vyravo supratimas, kad intelektas tai vienmatis konstruktas. Tačiau vėliau besikeičiant koncepcijai apie gabumus kaip daugiadimensiniam konstruktui (į kurį įeina aspektai asmenybės, kognityvinių gebėjimų ir elgesio), keitėsi teorinis pagrindimas.

Gabumai - tai potencialas aukštų akademinių pasiekimų. Šalininkai šio požiūrio gabiais laiko tuos individus, kurie savo gabumus išreiškia. Viena žymiausių gabumų teorijų – trijų žiedų gabumų teorija (Renzulli, 1978). Renzulli savo teorijoje pavaizdavo pagrindines žmogaus kūrybinio potencialo, sąveikaujančių bruožų grupes santykiyje su bendruosiomis ir specifinėmis žmogaus veiklos sritimis (Renzulli, 2005). Modelis susideda iš tijų bruožų grupių: 1. Gebėjimai aukštesni nei vidutiniai (apibūdinamas aukštu intelektu); 2. Stiprus atsidavimas veiklai (apibūdinamas aukšta motyvacija) ir 3. Kūrybingumas. Šioms sritims sąveikaujant pasireiškia ir ugdomas gabumas. Pasak

autorių aukštesni nei vidutiniai gebėjimai apibrėžiami kaip didesnė nei įprastai bendrinių gebėjimų apdoroti informaciją ir integruoti patirtį (kas leidžia tinkamai prisitaikyti prie naujų situacijų arba gebėjimą abstrakčiai mąstyti) ir specifinių gebėjimų pritaikyti įgytas žinias bet kurioje veiklos srityje. Renzulli apibrėžia bendrinius gebėjimus kaip gabumų ar intelekto testais pamatuojamus, o specifiniai gebėjimai demonstruojami „netestavimo“ aplinkose (2005). Specifiniai gebėjimai apima problemų sprendimo, kūrybinio, kritinio ir analitinio mąstymo įgūdžius. Stiprų atsidavimą veiklai Renzulli apibūdina motyvacija ir atkakluma siekti užsibrėžto tikslo. Dažnai pabrėžiama vidinė motyvacija tyrinėti dominančias sritis, motyvacija tobulėti ir siekti meistriškumo. Trečias modelio komponentas – kūrybingumas (kūrybiškas produktyvumas) – esminis gabumo elementas. Kūrybinis mąstymas apima gebėjimą kurti naujas ir originalias idėjas, matyti ryšius tarp nesusijusių sąvokų ir surasti netradicinius problemų sprendimo būdus (Renzulli, 2003). Pirminėje teorijos idėjoje autorius teigė, kad šios trys sritys turėtų būti laikomos lygiomis ir gabiųjų elgesyje sąveikaujančiomis dalimis. Tačiau vėliau Renzulli atkreipė dėmesį, kad šių trijų sričių sąveikaujanti dalis priklauso nuo situacijos, nes atsidavimas veiklai ir kūrybingumas nepamatuojamas kiekybiškai (2003). Trijų žiedų gabumu teorija labiau orientuota į mokyklinio amžiaus vaikų (turinčių potencialą) gebėjimų vystymą. Dėl to šis teorinis modelis nepritaikomas ikimokyklinio amžiaus vaikų gebėjimų aiškinimui.

Gabumai – tai potencialas, kuris turi būti vystomas. Šio požiūrio mokslininkai teigia, kad nepaisant įgimtų aukštų intelektinių gebėjimų, gabumams atsiskleisti ypač svarbūs veiksniai, kurie padeda arba trukdo jo apraiškai. Vienas iš jų buvo Gagné, savo diferencijuotame Gabumo ir talento modelyje (DMGT) aprašė gabumą kaip natūralaus talento išraišką, kuri „iškelia“ iš bendraamžių gebėjimų spektro. Gabus mokinys turi natūralų gebėjimą ir yra veikiamas aplinkos ir asmeninių katalizatorių, kurie leidžia įgytam gebėjimui virsti talentu, teigia Gagné (1993). Gabumas veikiamas biologinių ir aplinkos veiksnių tarpusavio sąveikos. Dėl to gyvenimo eigoje įgimti gebėjimai ugdomi per sistematišką mokymąsi ir praktiką, bet gali būti veiksniai, kurie daro neigiamą įtaką (Gagne, 1993). Taigi ugdymas ir švietimas turi didžiulę svarbą gabumų apraiškai.

Panašų požiūrį į gabumus kaip į potencialą, kuris gali būti vystomas, pristatė Heller Miuncheno gabumų modelyje (2004). Modelį sudaro septynios veiksnių grupės, pasiekimų sritys, asmenybės ir aplinkos veiksniai. Gabumai paaiškinami kaip daugiafaktotinė gebėjimų struktūra, kurioje sąveikauja pagrindinės keturios sritys, ir taip ugdoma atitinkama gabumo sritis. Vėliau šis modelis buvo praplėstas ir pristatytas kaip Miuncheno dinaminis gebėjimų ir pasiekimo modelis. Šiame modelyje kognityviniai elementai: atmintis, dėmesys, darbinė atmintis, apdorojimo greitis, prisitaikymo gebėjimai aiškinami kaip įgimtas potencialas mokymuisi ir pasiekimams (Heller, Perleth & Lim, 2005). Heller palaikė Gagné požiūrį, kad gabumas – tai potencialas, kuris gali būti ugdomas. Jis su

kolegomis norėjo sujungti iki šiol buvusius požiūrius į gabumus, matydamas gabumus ne tik kaip potencialą, bet ir kaip aukštų pasiekimų faktorių (2005). Modelis aprašo gabumų vystymąsi žmogaus raidos etapuose: priešmokykliniame, mokykliniame ir universitetiniame/profesiniame. Visuose etapuose potencialo ugdymui svarbų vaidmenį atlieka tiek asmenybiniai, tiek aplinkos veiksniai. Gabumų raidoje asmenybės bruožams ir aplinkos veiksniams sąveikaujant su kognityviniais veiksniais vyksta įgūdžių ugdymas ir gabumo transformacija (Heller, 2013). Toks holistinis požiūris leidžia svarstyti gabumų atpažinimą ir ugdymo pradžią jau ikimokykliniame amžiuje. Heller ir kolegos Miuncheno dinaminiam gabumų modelyje (2005) argumentuoja, kad ikimokyklinis amžius – tai laikotarpis, kai formuojasi ne tik pagrindinės gabumo kompetencijos (kūrybiškumas, talentai, intelektualiniai gebėjimai, socialinės kompetencijos ir kt.), bet ir vaiko asmenybė, kurią autoriai pabrėžia kaip vieną svarbiausių faktorių pasiekimų tobulinimui ir gabumų ugdymui.

Apibendrinant galima teigti, kad asmenybės vystymasis itin jautrus ankstyvame amžiuje, kuriame formuojasi savivertė, ir tai yra svarbi prielaida tolimesniam gabumo vystymuisi, nes mokykliniame ir profesiniame etapuose vyksta jau asmenybės stabilizavimas. Šiame darbe bus remiamasi Miuncheno dinaminio gebėjimų ir pasiekimų modeliu.

1.2 Gabių vaikų atpažinimo problema iki mokyklos

Gabių vaikų atpažinimas svarbus dėl kelių aspektų: ankstyvas atpažinimas ir tinkamos intervencijos aukštesnių gebėjimų ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams padidina tikimybę jų gabumams atsiskleisti (Forno, Bahia & Veiga, 2015); gali padėti gabiems vaikams geriau pažinti save ir naudotis savo stiprybėmis (Skerytė-Kazlauskienė, 2018); gali padėti tėvams geriau suprasti savo vaiką, atliepti jo poreikius ir planuoti jo ugdymą (Matthews, Jolly, 2022).

Gabių vaikų atpažinimas yra sudėtingas procesas. Dažnai pastebi vaiko gabumus žmonės iš artimos jo aplinkos – tėvai, seneliai, ikimokyklinės įstaigos ar neformaliojo ugdymo mokytojai. Tačiau dėl patirties stokos ar ribotų galimybių palyginti vaiko gabumus su jo bendraamžiais tiek tėvai, tiek mokytojai gali patirti sunkumus (Wellisch, 2020; Ašmantavičiūtė, 2020). Vienose tyrimuose mokytojai geriau mato gabius vaikus (Forno, Bahia & Veiga, 2015), kituose – tėvai (Daglioglu, Suveren, 2013). Sunkumai atpažinime galimi, kai gebėjimai pasireiškia nevienodu intensyvumu, skirtingu laiku ir aplinkybėmis (Brandišauskienė, 2007).

Grauslienė, Labanienė ir Lazdauskas (2018) išskiria pagrindinius mokyklinio amžiaus gabių vaikų atpažinimo kriterijus: tėvų, mokytojo, bendraamžių ir paties mokinio subjektyvios nuomonės bei objektyvūs psichologo ir kitų vertinimai. Tačiau ikimokyklinio amžiaus gabiams atpažinimui pagal Šimelionienę (2008) dažniausiai naudojama tėvų ir mokytojų/ikimokyklinio ugdymo specialistų informacija, nes vertinti testais tokiam amžiui yra ypač sudėtinga. Lietuvoje ikimokyklinio amžiaus vaikų gabumų nustatymui naudojami intelektinius gebėjimus vertinimo testai: Wechslerio intelekto skalė vaikams (WISC-III), Vaiko brandumo mokyklai įvertinimas (VBMĮ-2) ir Spalvotos progresuojančios Raveno matricos (CPM). Šitie testai vertina skirtingus gabumo ypatumus: WISC-III leidžia pamatyti verbalinius ir neverbalinius gebėjimus, gabūs vaikai statistiškai reikšmingai išsiskiria Panašumų, Supratingumo, Kodavimo ir Simbolių paieškos subtestuose (Fishkin et al., 1996); VBMĮ-2 leidžia įvertinti vaiko pažintinius gebėjimus ir skiria dėmesį vaiko elgesio ypatumams bei socialinėms ir emocinėms funkcijoms (Gintilienė ir kt., 2005). Gabumams įvertinti dažniausia pasirenkamos kelios skalės: žodynas ir CPM.

Užsienio šalių praktika rodo, kad gabių vaikų atpažinimas daromas objektyviomis ir subjektyviomis priemonėmis. Objektyvios vertinimo priemonės: intelektinių gebėjimų (IQ) testai, formalūs pasiekimų vertinimai. Subjektyvios vertinimo priemonės: vertinimo aprašai, kontroliniai sąrašai, vertinimo skalės ir klausimynai, kuriuose pateikiami gabių vaikų savybių ir elgesio aprašymai. Tokius aprašus pildo mokytojai ar vaiko tėvai, bet gali užpildyti ir kiti su vaiku dirbantys specialistai. Populiarios yra ir vaiko stebėjimo lentelės pagal išskirtus kriterijus. Pavyzdžiui, Beisser, Moehring & Sullivan (2019) sukūrė gabių vaikų atpažinimo instrumentą, kuriame prašoma mokytojo ar kito vaiką stebinčio asmens žymėti vaiko elgseną 10-yje sričių: netolygios raidos arba savikritiško elgesio, ankstyvo plataus žodyno ir humoro, didelio susidomėjimo konkrečioje srityje, organizacinių gebėjimų ar kritinio mąstymo. Prie kiekvienos srities pateikiami galimi klausimai vaikui bei galimos veiklos įgūdžiui pastebėti. Stebėtojas skatinamas bendradarbiauti su kitais vaiką pažįstančiais asmenimis su tikslu visapusiškai įvertinti vaiko gebėjimus. Pagal Heller (2004) tokio pobūdžio vertinimo metodai interpretuojami kaip mažiau tikslūs, nei testavimo duomenys, dėl ko atsiranda tikimybė neatpažinti gabų vaiką (neigiama atpažinimo klaida) arba pervertinti vaiko gebėjimus (teigiama atpažinimo klaida). Naudojant objektyvias vertinimo priemones ikimokykliniame amžiuje taip pat galima susidurti su sunkumais, nes dėl besivystančių smegenų struktūrų tai nėra patikima palyginus su ateities IQ koeficiento prognozavimu. Jusienė ir Raižienė (2006) atkreipia dėmesį, kad gali trukdyti vaiko reakcija įvertinimo situacijoje (vaiko nerimas, stresas, vertintojo lūkesčiai).

Apibendrinant galima teigti, kad gabumų atpažinimo procese svarbu naudotis tiek objektyviomis, tiek subjektyviomis vertinimo priemonėmis.

1.3 Gabių ikimokyklinio amžiaus vaikų raida ir savybės

Psichologai nuo seno nagrinėja skirtingus vaikų raidos etapus ir jų tikslus, siekdami charakterizuoti pažintinius, emocines ir socialinės raidos ypatumus ir pasiekimus, kurie būdingi vienam ar kitam amžiaus tarpsniui. O kai pagrindiniai fiziniai, intelektualiniai, emociniai ir socialiniai vaiko raidos aspektai vystosi ne pagal normą ir/ar netolygiu tempu, tai apibūdinama kaip asinchroninė (arba netolygi) raida (Silverman, 1997). Mokslininkai (Beisser et al., 2019; Bildiren, 2017; Cukierkorn et al., 2007) tyrinėdami gabius vaikus pastebėjo, kad priešingai negu buvo manyta pagal Piaget teoriją, kad pažintinė vaikų raida progresuoja nuosekliai, gabių vaikų pažintinės raidos netolygumai išryškėja jau ikimokykliniame amžiuje (pvz. abstraktus mąstymas).

Mokslininkai pateikia skirtingus vaikų gabumų požymius, remiantis tam tikrais aspektais, pavyzdžiui, pagal raidos pasiekimus tam tikrame amžiuje, pagal išskirtinius kognityvinius gebėjimus, kiekybinius gabumų pasireiškimo aspektus. Toliau peržvelgsime šiuos apibrėžimus.

Beisser su kolegomis (2019) išskiria dešimt aukšto ikimokyklinio amžiaus vaikų intelektualinio potencialo požymių:

1. raidos netolygumas ir (arba) savikritiškas elgesys;
2. ankstyvas išplėstinio, sudėtingo žodyno ir humoro vartojimas;
3. ankstyvieji raštingumo įgūdžiai, domėjimasis simboliais;
4. puiki atmintis, gebėjimas įsisavinti žinias iš įvairių šaltinių;
5. atidus stebėjimas, smalsumas ir žingeidumas;
6. intensyvus nagrinėjimas ir kūrimas, susikaupimas, atkaklumas, pomėgis mąstyti;
7. stiprus kritinio mąstymo įgūdžiai, organizaciniai gebėjimai;
8. kūrybiškumas, gebėjimas lavinti vaizduotę;
9. gebėjimas suprasti sudėtingas sąvokas, abstraktus mąstymas;
10. anksti pasireiškę gabumai muzikai, menui, atletikai ar scenos menui.

Raidos netolygumas pasireiškia atotrūkiu tarp pažangių vaiko intelektualinių gebėjimų ir jo amžių atitinkančių socialinių ir fizinių įgūdžių. Kitoki nei Beisser ir kt. (2019), gabumų skirstymą pateikia Sternbergas ir Zhangas (1995, cit. iš Hallahan ir Kauffman, 2003, p. 459). Šie autoriai remiasi ne konkrečiais elgesio, susijusio su aukštu intelektu, požymiais, bet pabrėžia pačių gabumų kokybinius

kriterijus, būdingus gabiam asmeniui. Šie kriterijai pabrėžia gabumo reikšmę, retumą ir efektyvumą praktikoje, todėl jie vertinami pagal šiuos keturis esminius aspektus:

1. Pranašumas (vaikas vienoje ar keliuose specifinėse srityse turi būti pranašesnis už savo bendraamžius)
2. Retumas (gabumai būdingi tik nedaugeliui bendraamžių)
3. Aiškiai pastebimi gebėjimai (išskirtiniai ir reti gebėjimai turi būti aiškiai matomi ir patvirtinami validžiais įvertinimais)
4. Produktyvumas (veikla turi duoti tam tikrų rezultatų)

Taigi galima manyti, jog vaiko gabumams įvertinti gali būti svarbu ne vien vaiko kognityvinių gebėjimų, elgesio ypatumų, bet ir kokybinis gabumų vertinimas.

Norint geriau suprasti skirtumus tarp įprastos raidos vaikų ir aukštų intelektinių gebėjimų vaikų palyginsime skirtumus būdingus ikimokyklinio amžiaus vaikams (*1 lentelė*).

1 lentelė. *Gabių vaikų ir normalios raidos vaikų būtingi raidos bruožai sudaryta pagal Žukauskienę (2012).*

Kas būdinga normalios raidos vaikams	Kas būdinga gabiams, turintiems spartesnę raidą
Mąstymo centracija - dėmesio sutelkimas tik į vieną situacijos bruožą	Pagal intelektą ir kalbos raidą gerokai lenkia savo bendraamžius. Vaikai, kurie būdami 3-jų metų, sugebėjo stebėti 2 ar 3 vienu metu vykstančius įvykius, sulaukė 6-rių, mokykloje pasiekė gerų rezultatų (Gabių vaikų raidos centro (JAV) tyrimas 1979-2009 m.).
4-7 metų pažintinei raidai būdinga priešoperantinė mąstymo stadija intuityvaus mąstymo periodas. Šiame amžiuje vaikas tampa labai smalsus, užduoda daug klausimų („Kodėl?“, „Kaip tai atsitinka?“, „Kaip tai veikia?“) Vaikai nori būti tikri dėl savo žinių, suprasti iš kur atsiranda daiktai ir kodėl jie yra tokie, kokie yra.	Labai smalsūs, nuolat klausinėja: „O kaip tai padaryta?“, „Kodėl taip veikia?“, „Kas atsitiks, jei sąlygos pasikeis?“. Būtina aktyviai tyrinėti jį supantį pasaulį. Labai nemėgsta, kai jam trukdoma tyrinėti jį supantį pasaulį.

Laipsniškų pokyčių nesupratimas, nes mąsto statistiškai ir geriau suvokia pastovius, nejudančius dalykus, nei kintančius procesus (pvz., 5-to gimtadienio rytą bėga prie veidrodžio patikrinti: „aš jau didelė, man 5 metai).

Jau ankstyvoje vaikystėje jis sugeba suprasti priežastinius ryšius ir daryti atitinkamas išvadas. Ypač įdomu kurti alternatyvius modelius ir sistemas. Dėl tokių sugebėjimų įvyksta daugybė intuityvių šuolių ir tada vaikas staiga išsprendžia sudėtingas problemas.

Mąstymo centracija - dėmesio sutelkimas tik į vieną situacijos bruožą, nesugeba įvertinti visos situacijos ir negali įvertinti dviejų objektų savybių tarpusavio santykio. Vaikas pamažu pradeda klasifikuoti, t.y. objektus rūšiuoti į kategorijas.

Labai gera atmintis, kurios pagrindas yra anksti išmoksta kalba ir abstraktus mąstymas, anksti pradeda klasifikuoti informaciją ir sugeba ją panaudoti (paprastai mėgsta kolekcionuoti įvairiausių daiktus).

Kalbos vystymasis, kalba tampa minčių formulavimo priemone, pradeda vartoti kalbą tam, kad apibūdinti, ką ketina veikti.

Dažnai į gabų vaiką atkreipia dėmesį aplinkiniai, nes jis vartoja daug žodžių, sugeba juos jungti į sudėtingas sintaksines konstrukcijas, kelti klausimus. Toks vaikas mėgsta žaisti žaidimus, reikalaujančius protauti.

Apie 20% gabių vaikų reikia gerokai mažiau miego valandų, tuo tarpu kitiems jų reikia 20% daugiau nei kitiems. Tėvų vertinimais tokie miego trukmės ypatumai pradeda ryškėti ankstyvoje vaikystėje ir išlieka suaugus.

Taigi palyginus gabių vaikų raidos ypatybes su normalios raidos vaikais išryškėja skirtumai kalbinių gebėjimų, mąstymo, atminties, problemų sprendimo, žingeidumo srityse.

Grauslienė su bendraautoriais (2018) didelių gebėjimų vaiko atpažinimo gairėse tėvams ir mokytojams gabių vaikų savybes skirsto į pažintines, socialines ir emocines savybių grupes.

Pažintinės ikimokyklinio amžiaus vaikų savybės:

Mažesnis miego poreikis. Pirmaisiais gyvenimo metais geresnius pažintinius gebėjimus turintiems vaikams gali būti būdingas didesnis budrumas, t.y. mažesnis miego poreikis (Bildiren, 2017).

Mąstymas ir problemų sprendimas. Gabūs vaikais dažnai pasižymi gebėjimu abstrakčiai mąstyti ir operuoti idėjomis itin ankstyvame amžiuje, turi analitinio mąstymo ir geresnius problemų sprendimo įgūdžius (Bildiren, 2017; Ching-Chin Kuo et al.2009).

Atmintis. Gabūs vaikai ankstyvame amžiuje pradeda pasižymėti išskirtine atmintimi, gebėjimu detalai prisiminti buvusių įvykių, vaizdinių elementų, detalių, formų, spalvų prisiminimu (Bildiren, 2017).

Vaizduotė ir kūrybingumas. Gabūs vaikai turi aktyvesnę kūrybinę vaizduotę nei aukštesnių IQ gebėjimų neturintys vaikai. Jau pirmaisiais gyvenimo metais gabūs vaikai gali originaliai panaudoti žaislus ir bet kokius kitus daiktus (Beisser, Moehring & Sullivan, 2019). *Kalba.* Gabiems vaikams anksti gali pasireikšti verbaliniai įgūdžiai, jie anksti pradeda tyrinėti pasaulį užduodami klausimus. Be to, jie gali pasižymėti ankstyvais skaitymo gebėjimais (Cukierkorn et al., 2007).

Mokymosi tempas. Gabūs vaikai išmoksta greičiau už bendraamžių normalios raidos, jie ankščiau susidomi skaičiais ir raidėmis (Šimelionienė, 2008).

Jaudrumas. Gabūs vaikai pasižymi didesniu nervų sistemos, emociniu, sensoriniu jautrumu. Tai gali reikšti jautrumui skoniui, garsams, šviesai, kvapams, etikečiams ant drabužių. Taip pat dėl sensorinio jautrumo jie būna išrankus maistui (Skerytė-Kazlauskienė, 2018).

Socialinės ir emocinės savybės ikimokyklinio amžiaus vaikų savybės:

Emocijos. Gabiems ikimokyklinio amžiaus vaikams būdingas emocinės raiškos intensyvumas ir empatija (Renati et al., 2022). Tačiau patekę į situaciją ir praradę balansą gali patirti savireguliacijos ir emocinių sunkumų (Wellisch, 2020).

Santykiai su bendraamžiais. Gabūs vaikai yra mėgstami bendraamžių, tačiau ikimokykliniame amžiuje dažniau renkasi žaisti vieni (Farrent, 2006).

Apibendrinant galima teigti, kad gabūs vaikai pasižymi tam tikromis pažintinėmis bei socialinėmis ir emocinėmis savybėmis, kurios juos išskiria iš bendraamžių. Remiantis šiomis savybėmis buvo sudaryti tėvų ir mokytojų klausimynų teiginiai (2 ir 3 priedai).

1.4 Mokytojų ir tėvų gabių vaikų atpažinimas iki mokyklos dėmė

1.4.1 Mokytojų gabių vaikų atpažinimas iki mokyklos

Kaip jau buvo pažymėta ankščiau, ikimokyklinio amžiaus vaikų atpažinimas nėra lengvas procesas. Tam reikalingos tiek tėvų, tiek mokytojų išprusimas apie tokių vaikų savybes bei tinkamas pasirengimas tokių vaikų ugdyme. Pirma, apžvelgsime mokytojų galimybes atpažinti aukštų intelektinių gebėjimų vaikus. Hertzog (2008) nurodo, kad mažų vaikų gabumų atpažinime ypatingai svarbų vaidmenį atlieka mokytojo gebėjimas stebėti vaikus ir juos išklaudyti. Atlikę tyrimą Forno, Bahia ir Veiga (2015) nustatė, jog mokytojų suvokimas apie gabių vaikų identifikavimą neretai būna iškreiptas dėl nepakankamo pradinio ar tęstinio mokymo. Dėl to formuojasi klaidingi sociokultūriniai įsitikinimai, paremti mitais ir stereotipais ir kurie gali lemti neteisingus sprendimus dėl gabių vaikų atpažinimo ir įtraukimo į ugdymo procesą. Bildiren et al. (2020), atliekant tyrimą dėl mokytojo

vaimens dirbant su ikimokyklinio amžiaus gabiais vaikais, nustatė, kad nepaisant to, kad ikimokyklinio ugdymo mokytojai turėjo žinias apie gabumų apibrėžimą ir tokių vaikų savybes, jiems trūko tikslesnių žinių apie gabių vaikų atpažinimą ir ugdymo procesą ikimokykliniame amžiuje. Panašius rezultatus gavo ir Forno su kolegomis (2015). Iš tikro, mokytojams pritrunka patirties ir pagilintų žinių gabių vaikų atpažinime bei žinių tolimesniame jų ugdyme. Pabrėžiama, kad norint veiksmingai ugdyti gabius vaikus, svarbu turėti ne tik teorinių žinių, bet ir praktinių gebėjimų bei nuoseklios metodinės paramos. Dėl to autoriai rekomenduoja ikimokyklinio ugdymo pedagogams dalyvauti specialiuose kvalifikacijos kėlimo kursuose.

Mokytojų kompetencija leidžia pastebėti gabių vaikų kognityvinius ypatumus, tokius kaip spartus mokymosi tempas, greitas informacijos apdorojimas, gera atmintis, gebėjimas sukaupti dėmesį, pastabumas, kūrybiškumas ir originalumas (Ašmantavičiūtė, 2020). Forno su kolegomis (2015) taip pat išskiria kognityvinius gebėjimus (dėmesio sukaupimą, greitą darbų atlikimą ir savarankiškumą), kaip būdingus gabiems vaikams. Kiti mokslininkai patvirtina tai bei papildo tokiomis asmenybinėmis savybėmis kaip lyderistė, teisingumo jausmas, aukšta savivertė, didelė motyvacija ir humoro jausmas (Mohamed & Elhoweris, 2022). Goodman (2020) tyrimo rezultatai parodo, jog mokytojai gali atpažinti kai kuriuos gabumų bruožus, ypač tuos bruožus, kurie tradiciškai vaizduojami kaip intelektualinis gabumas, tačiau trūksta žinių, kad pamatytume ne tik tuos bruožus, bet ir visą mažo vaiko gabumų vaizdą. L. Prieto (2004) teigimu, mokytojai dažnai gabiais laiko vaikus, kurie yra darbštūs, ramūs ir paklusnūs, tačiau nepastebi tų, kurie kelia iššūkius – yra judrūs, dažnai užduoda daug ar nepatogius klausimus, kartais sukelia problemas. Vis dėlto autorė pažymi, kad naudojant gabiems vaikams atpažinti skirtus kontrolinius savybių sąrašus, mokytojų vertinimai tampa gana tikslūs. Shabani ir Atanasoska (2021) pažymi, jog kasdien bendraudami su vaikais, mokytojai pastebi konkrečius aukšto gabumų potencialo požymius, todėl gali atlikti preliminarų gabumų vertinimą, kurį galima papildyti tolesniu stebėjimu ir psichologiniais tyrimais (Shabani & Atanasoska, 2021).

Gabių vaikų atpažinimas gali būti sudėtingas, jei mokytojas gerai nepažįsta vaiko. Tam gali trukdyti vaiko uždaramas, laiko stoka bei didelis vaikų skaičius grupėse. Mokytojai taip pat pažymi, kad trūksta tinkamų vertinimo instrumentų ir gairių, o kartais gabūs vaikai gali būti painiojami su vaikais, turinčiais tam tikrų sutrikimų (Ašmantavičiūtė, 2020). Kasdien stebėdami vaikus, mokytojai gali atlikti preliminarų gabumų vertinimą, kurį vėliau galima papildyti detalesniais stebėjimais ar psichologiniais tyrimais (Shabani ir Atanasoska, 2021). Tai leidžia anksti nustatyti vaiko stipriąsias puses ir parinkti tinkamus ugdymo metodus. Be to, empiriniai tyrimai rodo, kad mokymo patirtis taip pat turi įtakos gabių vaikų atpažinimui. Mokytojai, turintys iki 5 metų darbo patirtį, yra labiau linkę pastebėti gabius mokinius, nes jie turi šviežių teorinių žinių ir dar nėra perėję prie rutininio darbo (Shabani ir Atanasoska, 2021). Tai rodo, kad jaunesni pedagogai gali būti atviresni

naujoms metodikoms ir lankstesni vertinant vaikų gebėjimus, tačiau jiems taip pat reikalinga tinkama parama ir mokymosi galimybės, siekiant sustiprinti jų kompetencijas gabių vaikų ugdyme. Tačiau Forno, Bahia ir Veiga (2015) savo ankstesniame tyrime pastebėjo, kad kuo ilgesnė mokytojo darbo patirtis leidžia geriau atpažinti gabų vaiką. Bet šitie mokslininkai taip pat pažymi specialių mokymų dėl gabųjų svarbą geresniam ir greitesniam atpažinimui.

Taip pat tyrimai rodo (Shabani & Atanasoska, 2021; Prieto, 2015; Hertzog, 2008), kad mokytojų gebėjimai stebėti vaikus ir atpažinti jų išskirtinius gebėjimus yra gana tikslūs, tačiau šiam procesui dažnai trukdo stereotipai, tinkamų vertinimo įrankių trūkumas bei žinių ir patirties stoka.

Apibendrinant galima teigti, kad gabių vaikų atpažinimas ikimokykliniame amžiuje yra sudėtingas, tačiau būtinas procesas, reikalaujantis nuoseklių pedagoginių žinių ir praktinių įgūdžių. O mokytojai vaidina lemiamą vaidmenį ugdant gabius ikimokyklinio amžiaus vaikus ne tik akademinėje srityje, bet ir visapusiškai puoselėjant jų raidą. Tačiau kokybiško gabųjų ugdymo užtikrinimui mokytojams svarbu turėti pakankamai žinių apie tai, kaip dirbti su gabiais vaikais (kaip juos palaikyti ir neprarasti jų motyvacijos).

1.4.2 Dermė mokytojų ir tėvų gabių vaikų atpažinime iki mokyklos

Ikimokyklinio amžiaus vaikų gabumų atpažinimas yra sudėtingas ir dažnai subjektyvus procesas, kurį lemia tiek mokytojų, tiek tėvų vertinimai. Kadangi abi pusės yra labai svarbios ankstyvoje vaikystėje, svarbu suprasti jų suvokimo apie gabius vaikus suderinamumą. Jusienė ir Raižienė (2006) pažymi, kad tėvų ir mokytojų vaiko vertinimas yra svarbūs pradinės informacijos šaltiniai padedantys nustatyti, ar vaiką galima būtų priskirti prie gabųjų. Viena vertus, tai yra šių metodikų pranašumas, nes pastebėta, kad vertinant mažus vaikus ypač svarbu remtis keliais skirtingais informacijos šaltiniais. Tačiau, kita vertus, yra neatitikimų tarp skirtingų vertintojų. Dėl to kyla diskusijos, kurio vertintojo teikiama informacija yra patikimesnė (Jusienė ir Raižienė, 2006).

Visų pirma, skirtingų vertintojų teikiamos informacijos atitikimas priklauso nuo aplinkos, kurioje vaikas vertinamas. Jusienė ir Raižienė (2006) pažymi, kad mamų ir tėčių vertinimų atitikimas geresnis, nei tėvų ir auklėtojų. Antra, suderinamumas priklauso nuo vertintojo ir vertinamojo lyties sąveikos, pvz., mamos pakankamai tiksliai ir informatyviai vertina mergaičių emocijų ir elgesio sunkumus, bet tampa mažiau informatyvios, vertindamos berniukus. Galimą vertintojo ir vertinamojo lyties svarbą rodo ir tai, kad mamų ir auklėtojų (kurios jų tyrime buvo moterys) teikiama informacija geriau dera tarpusavyje vertinant mergaites, o ne berniukus, bei geriau dera nei tėčių ir auklėtojų teikiama informacija. Taip pat mokslininkės (Jusienė ir Raižienė, 2006) atkreipė dėmesį į tai, kad vertinamų vaikų sunkumų pobūdis (kokios būtent problemos vertinamos) gali sietis su aplinka, kurioje vaikas vertinamas ar vertintojo lūkesčius toje aplinkoje, kas tikėtina lemia prastą tėvų ir

auklėtojų teikiamos informacijos atitikimą. Vertintojų informacijos atitikimas siejasi su tuo, kiek laiko šie pažįsta vertinamą vaiką ir su tuo, kiek laiko praleidžia su juo.

Iki šiol atlikti mokytojų ir tėvų rezultatų palyginamieji tyrimai apie ikimokyklinio amžiaus vaikus buvo gana vienareikšmiški tėvų naudai. François-Sévigny ir kt. (2022) pabrėžia, kad tėvai pastebi daugiau informacijos apie vaiko elgesio, dėmesio sunkumus, bet mokytojai geriau pastebi mokymosi sunkumus. Panašius rezultatus atskleidė Dağlioğlu ir Suveren (2013), kurie nustatė - tėvai geriau nei mokytojai atpažįsta gabius vaikus. Mokytojai pateikia realistiškesnį vaikų veiklos rezultatų vertinimą, tačiau bendrai jie nuvertina vaikų gabumus (Dağlioğlu & Suveren, 2013). Remiantis Oğurlu ir Çetinkaya (2012) tyrimo rezultatais, galima teigti, kad šeimos stebėjimai atspindi bendrąsias vaikų ir gabių vaikų savybes. Šeimos, kurios suvokia gabių ir talentingų vaikų socialinius ir emocinius poreikius, gali padėti savo vaikams realizuoti savo potencialą (Oğurlu & Çetinkaya, 2012). Panašius rezultatus gavo Jusienė ir Raižienė (2006) - suaugusieji, kurie mato vaiką skirtingoje aplinkoje, t. y. namuose ir ugdymo įstaigoje, skirtingai vertina ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio ir emocinius sunkumus. Tėvų teikiami įvertinimai pagal atskiras skales yra didesni nei auklėtojų, išskyrus dėmesio sunkumus ir užsisklendimą, kur auklėtojų įvertinimai yra didesni nei tėvų.

Apibendrinant galima pastebėti, kad kai kuriais atvejais vaiko gabumus geriau pastebi tėvais, o kai kuriais - mokytojai. Tačiau tiek mokytojų, tiek tėvų vertinimas yra svarbūs informacijos šaltiniai.

Kadangi gabių vaikų atpažinime ir įvertinime Lietuvoje trūksta ikimokyklinio amžiaus vaikų atpažinimo metodikų, šiame darbe bus tyrinėjama kaip dera tarpusavyje informacija apie gabių vaikų atpažinimą iš tokių svarbių informacijos šaltinių kaip tėvai ir mokytojai.

1.5. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai

Žymus tyrėjas Lewis Terman atkreipė dėmesį į tai, kad žmogaus gabumams atsiskleisti didelę įtaką turi asmenybės faktoriai, t.y. laisvė nuo nepilnavertiškumo ir pasitikėjimas savimi (Terman ir Oden, 1959, cit. iš Renzulli, 2003, p.75). Tai patvirtina savo teorijose ir kiti tyrėjai (Renzulli, 2003; Heller, 2004). Raidoje iki septynerių metų pradeda formuotis individo savivertė, dėl to svarbu kreipti dėmesį į sunkumus, su kuriais susiduria ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvai ir mokytojai. Atrodo, kad gabių vaikų tėvai visiškai pripažįsta savo vaikų unikalumą, tačiau tik nedaugelis supranta savo vaiko gebėjimų profilį ir emocinius ypatumus. Todėl jiems gali būti sunku tinkamai ugdyti vaiką ir tenkinti jo poreikius (Renati et al., 2023). Taip pat ir mokytojai susiduria su sunkumais ir ribotumais ugdant gabius vaikus. (Kalobo ir Setlalentoa, 2024). Taikant ankstyvasias edukacines intervencijas tėvams ir ikimokyklinės įstaigos mokytojams bei jų padėjėjams, galime padėti vaikui sėkmingai adaptuotis gyvenime, turėti adekvačią savivertę ir atskleisti savo gabumus (Ching-Chih Kuo et al., 2010). Conejeros-Solar ir kolegų (2024) išvadose pabrėžiama ankstyvo gabumų atpažinimo ir tikslinių ugdymo strategijų svarba, siekiant patenkinti unikalius intelektualiai per anksti subrendusių asmenų poreikius. Dėl to buvo atkreiptas dėmesys į tai, kaip svarbu yra ankstinti gabių vaikų paiešką ir atpažinimą, siekiant užtikrinti vaiko poreikius atitinkantį ugdymą.

Gabumai - tai kompleksinis reiškinys, kurio nustatymui reikalinga informacija iš skirtingų šaltinių (tiek formalių testų, tiek neformalių testavimo instrumentų) (Heller, 2013). Šiame tyrime, skirtingai nuo tradicinių tyrimų, kurie daugiausia remiasi vienpusiais stebėjimais, pripažįstama, kad tėvai ir mokytojai stebi vaikus skirtingomis aplinkybėmis, todėl jų požiūriai į gebėjimus papildo vienas kitą. Taip pat, dažniausiai yra tiriamas mokyklinio amžiaus vaikų intelektas, nes mokyklos aplinka suteikia daugiau galimybių struktūruotai stebėti akademinę gabumų sritį ir lengviau susidaryti vaizdą apie vaiko gebėjimus, tačiau yra nedaug tyrimų tiriančių ikimokyklinio amžiaus gabius vaikus Lietuvoje. Iki šiol atlikti keletas tyrimų: vienas - vertinant gabių vaikų savybes pedagogų požiūriu (Ašmantavičiūtė, 2020) ir du tyrimai vertinant ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio ir emocinius ypatumus (Petronytė, 2019) bei gabių penkerių-šešerių metų vaikų emocijų ir elgesio ypatumus (Dačkauskytė, 2024).

Šio tyrimo tikslas - nustatyti mokytojų ir tėvų vertinimo suderinamumą atpažįstant ikimokyklinio amžiaus gabius vaikus.

Tyrimo uždaviniai

1. Nustatyti ikimokyklinio amžiaus vaikų intelektinių gebėjimų lygį amžiaus grupėje nuo 5 iki 7 metų: kiek yra aukštų ir labai aukštų intelektinių gebėjimų vaikų; kiek iš jų yra berniukų ir mergaičių.
2. Nustatyti ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojų ir tėvų identifikavimo tikslumą: kiek nustatyta vaikų turinčių aukštus ir labai aukštus gebėjimus (gabius); kiek sutampa mokytojų ir tėvų numatymas.
3. Nustatyti gabių vaikų savybių vertinimo tėvų ir mokytojų požiūrio suderinamumą (panašumus ir skirtumus).
4. Nustatyti ar gabių ikimokyklinio amžiaus vaikų atpažinimas susijęs su vaiko lytimi tėvų ir mokytojų požiūriu.
5. Nustatyti savybes, kurios prognozuoja intelektinius gebėjimus: tėvų požiūriu; mokytojų požiūriu; bendrai tėvų ir mokytojų požiūriais berniukų ir mergaičių imtyse.

2. METODAI

2.1 Tyrimo dalyviai

Tyrimo metu buvo bendradarbiaujama su 7-iomis ikimokyklinio ugdymo įstaigomis, iš kurių 6 - valstybinės ir 1- privati. Ugdymo įstaigos atrinktos netikimybinės patogiosios atrankos metodu. Pagal ugdymo įstaigą tiriamieji pasiskirstė netolygiai 4 % ($n = 4$) dalyvavusių tyrime lanko privačią ugdymo įstaigą, 96 % ($n = 96$) – valstybinę ikimokyklinę ugdymo įstaigą. Duomenys tyrimui rinkti Vilniaus mieste. Tyrimo metu buvo išdalinta 230 tyrimo vokų, tyrimo metu sutikimą dalyvauti tyrime užpildė ir voką gražino 100 tėvų (1 priedas). Tyrimo metu individualiam darbui buvo susitikta su 92 vaikais, su 8 vaikais dėl jų ligos ar kitų priežasčių susitikti nepavyko. Magistro darbo duomenų analizei atrinkti 38 vaikai, kurių Spalvotų progresuojančių matricų (*angl. Coloured Progressive Matrices*, toliau – CPM) atliktis atitiko 90 ir aukštesnį procentilį. Vaikų amžiaus vidurkis – 75,48 mėn. (6 m. 3 mėn.). Vaikų pasiskirstymas pagal amžių ir lytį pateiktas žemiau (2 lentelė).

2 lentelė. *Tiriamos imties pasiskirstymas pagal lytį*

	Lytis				Iš viso	
	Berniukai		Mergaitės			
	N	%	N	%	N	%
Penkiamečiai	3	7,9	3	7,9	6	15,8
Šešiamečiai	17	44,7	11	28,9	28	73,7
Septynmečiai	-	-	4	10,5	4	10,5
Iš viso	20	52,6	18	47,4	38	100,0

Taigi tyrime dalyvavo šeši penkiamečiai vaikai (polygiai mergaičių ir berniukų), keturios septynmetės mergaitės ir daugumą sudarė šešiamečiai: 17 (45 %) berniukų ir 11 mergaičių (29 %). Viso gabių vaikų tyrime buvo 53 % berniukų ($n = 20$) ir 47 % mergaičių ($n = 18$).

2.2. Tyrimo instrumentai

Vaikai buvo tiriami ir diferencijuojami pagal John Carlyle Raven 1947 m. sukurtas spalvotas progresuojančias matricas (toliau – CPM), kurios buvo standartizuotos Lietuvoje 2005 m. (Gintilienė ir Butkienė, 2005). Spalvotos progresuojančios matricos plačiai taikomos pasaulyje 4 m. 9 mėn.- 11 metų 8 mėn. vaikų neverbaliniams ir produktyviems (*angl. eductive*) gebėjimams įvertinti. CPM sudaro 3 dalys: A, Ab ir B. Kiekviena iš jų - po 12 spalvotų piešinių su trūkstama dalimi. Visose užduotyse pateikiami 6 galimi trūkstamos dalies variantai. Testo dalys išdėstytos su tikslu apimti visus suvokimu pagrįstus samprotavimo procesus, kuriuos įvaldę jaunesni nei dešimties metų vaikai. Šios trys dalys suteikia tris galimybes nuosekliai susikurti mąstymo būdą, o 36 užduočių testu – visumoje siekiama kuo tiksliau įvertinti intelektinę raidą iki jos brandos (Raven, Court, Raven, 1998). Tyrime gabiais vaikais bus laikomi vaikai, kurie CPM testo atlikimo metu pasiekė II+ didesnių nei vidurinių intelektinių gebėjimų lygį, t.y. 90 ar didesnę procentilį savo amžiaus grupėje. CPM testas gali būti alternatyvus ar papildomas metodas gabiems 5-11 m. vaikams atpažinti. Jis skirtas nežodinėms mąstymo funkcijoms – gebėjimų mąstyti pagal analogiją ir organizuoti erdvinę informaciją į sisteminę visumą – įvertinti. Kadangi užduotys pateikiamos didėjančio sudėtingumo tvarka, vertinamas ir išmokymo efektas. Gintilienė ir Butkienė (2005) nurodo, kad nežodiniai intelekto testai itin svarbūs tiriant kitų kultūrų, kitakalbius ar augančius nepalankiomis socialinėmis sąlygomis vaikus. Kas buvo svarbu atliekant tyrimą, nes ikimokylinėse įstaigose buvo visokių vaikų.

Tyrimo taip pat naudota tyrėjos sukurtas klausimynas tėvams (2 priedas) ir mokytojams (3 priedas). Teiginiai sukurti atsižvelgiant į literatūroje minimus veiksnius, padedančius gabaus vaiko atpažinime (Cukierkorn ir kt., 2007; Šimelionienė, 2008; Bildiren, 2018; Grauslienė, Labanienė ir Lazdauskas, 2018; Skerytė-Kazlauskienė, 2018; Beisser, Moehring & Sullivan, 2019 ir kt.). Tiek tėvų, tiek mokytojų buvo prašoma pasirinkti tinkantį atsakymą, o pabaigoje pažymėti, ar jų manymu vaikas yra gabus. Taip pat buvo galimybė pažymėti kokiomis stipriomis pusėmis pasižymi vaikas. Tikslas buvo sukurti klausimyną, pakankamai trumpą, bet kurio pildymas padėtų atpažinti aukštesnių gebėjimų vaiką minimaliai sugaištant laiką.

Sukurto klausimyno pilotiniame tyrime ($N = 11$) buvo atlikta Faktorinė analizė, kurios rezultatai parodė, kad tarp kintamųjų koreliacija nėra pakankamai stipri, kad galima būtų išskirti faktorius ($KMO = 0,390$; $df = 28$; $p = 0,060$). Dėl to šiame tyrime faktoriai išskiriami nebus. Tačiau tikrame tyrime atlikus Faktorinę analizę ($N = 92$; $KMO = 0,651$; $df = 231$; $p = 0,000$) KMO buvo

pakankamas, kad galima būtų pasitikėti rezultatais, bet teiginiai neturėjo pakankamai daug variacijų, kad galima būtų išskirti į atskirus faktorius. Dėl to analizuojami bus atskiri teiginiai (savybės).

2.3 Tyrimo eiga

Pilotinis tyrimas. Buvo atliktas pilotinis tyrimas su tikslu pamatuoti klausimyno vidinį patikimumą. Buvo apklausta 11 ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir 11 tėvų apie jų požiūrį į vaikus. Tyrimo rezultatai buvo suvesti į IBM SPSS programą ir buvo apskaičiuotas Cronbach alpha koeficientas atskirai mokytojams (0.874) ir tėvams. (0.747) (6 priedas). Kadangi Cronbach alpha vertės abiejose imtyse didesnė nei 0.7, klausimyno patikimumas yra pakankamas, kad jį būtų galima naudoti tyrime. Kadangi Cronbach alpha koeficientas nurodo, kad klausimynas yra patikimas. Ši pilotinio tyrimo klausimyno analizė suteikia tvirtą pagrindą jo naudojimui tolesniame tyrime.

Tyrimas. Tyrimą sudarė trys pagrindiniai etapai:

Komunikacija su ugdymo įstaigomis, tėvų sutikimų gavimas. Tyrimo pradžioje telefoninio skambučio būdu kreiptasi į Vilniaus ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Ugdymo įstaigai sutikus dalyvauti tyrime, tyrimo tikslas ir tyrimo dizainas buvo pristatomi ugdymo įstaigos pedagogams. Darželių grupėse kiekvieno vaiko tėvams paliekami vokai su informacija apie tyrimą (4 priedas), informuotu sutikimu (5 priedas) ir klausimynu (2 priedas) apie vaiką. Užpildytą sutikimą ir klausimyną tėvai buvo prašomi grąžinti į ugdymo įstaigą užklijuotose vokuose. Gavus tėvų sutikimus susiekama su ugdymo įstaigomis dėl joms patogaus vaikų tyrimo laiko.

Vaiko testavimas. Vaikų testavimai Spalvotomis progresuojančiomis Raven'o matricomis atlikti ugdymo įstaigose pagalbos specialistų (psichologo, logopedo, specialiojo pedagogo) kabinetuose, ar erdvėse, kuriose būtų galima užtikrinti individualų kontaktą be pašalinių trukdžių. Vertinimo metu vaikams buvo sukurtos patogios testavimo sąlygos – vaiko ūgį atitinkantis stalas ir kėdė, vizualinių trukdžių pašalinimas. Individualus kontaktas su vaiku trukdavo nuo 10 iki 15 minučių. Prieš vaiko vertinimą užmezgamas kontaktas, pasiteiraujama apie vaiko savijautą, ar yra buvęs šioje testavimo aplinkoje. Jei vaikas testavimo erdvėje pirmą kartą – duodama laiko apsiprasti, susipažinti su aplinka.

Informacijos rinkimas iš mokytojų. Vaikų, kurių tėvai davė sutikimus dalyvauti tyrime, mokytojai buvo prašomi užpildyti klausimynus apie šiuos vaikus (3 priedas). Mokytojai turėjo pažinti šiuos vaikus ne trumpiau kaip 3 mėnesius. Klausimynai buvo pateikti bendrame voke, o užpildyti grąžinti tyrėjui.

2.4. Duomenų analizė

Duomenų analizei naudota IBM SPSS Statistics statistinė programa 23 versija. Patikrinus skalių pasiskirstymą (7 priedas) ir įvertinus mažą tyrimo imtį, nuspręsta darbe naudoti neparametrinės statistikos metodus. Tyrimo imties intelektinių gebėjimų lygių nustatymui ir palyginimui naudota aprašomoji statistika. Tėvų ir mokytojų vertinimo ir jo skirtumams analizuoti naudotas Wilcoxon Signed Rank neparametrinis testas, nes maža imtis, abiejose grupėse nebuvo normalaus pasiskirstymo ir nebuvo transformuojama. Prognostiniams gabių vaikų savybėms, kurie prognozuoja intelektinius gebėjimus, nustatymui taikytas žingsninės regresijos metodas.

3. REZULTATAI

3.1 Ikimokyklinio amžiaus vaikų intelektinių gebėjimų lygis amžiaus grupėje nuo 5 iki 7 metų Lietuvos populiacijoje.

Tiriamieji pagal CPM intelektinių gebėjimų nustatymo rezultatus buvo sugrupuoti į 4 kategorijas: intelektualiniai gebėjimai žemesni nei vidutiniai (6-25 procentilis); vidutiniai intelektualiniai gebėjimai (26-74 procentilis); intelektualiniai gebėjimai aukštesni nei vidutiniai (75-88 procentilis); intelektualiniai gebėjimai aukšti ir labai aukšti (90+ procentilis) (3 lentelė).

3 lentelė. *Tiriamos imties pasiskirstymas pagal intelektinius gebėjimus*

<i>IQ</i>	<i>B</i>	<i>M</i>	N (91)
žemesni nei vidutiniai gebėjimai	1 (2%)	6 (14%)	7 (7,6 %)
vidutiniai intelektualiniai gebėjimai	14 (28,6 %)	8 (18,6%)	22 (23,9 %)
aukštesni nei vidutiniai gebėjimai	14 (28,6%)	10 (23,3%)	24 (26,1 %)
aukšti ir labai aukšti gebėjimai	20 (40,8%)	18 (44,2%)	38 (42,4 %)

b – berniukai, m - mergaitės

Iš visos imties buvo nustatyti 38 vaikai turintys aukštus ir labai aukštus gebėjimus, tai sudarė 42,4 %. Bet buvo įdomu patyrinėti, kiek nustatyta labai aukštu gebėjimų vaikų (procentilis 95+) iš 38, kaip juos mato tėvai ir mokytojai. Tokių vaikų buvo 20 (52,6 %) iš 38 vaikų (4 lentelė), o detalesnė informacija su interpretacijomis tėvų ir mokytojų apie juos matymą pateikta priede (8 priedas).

4 lentelė. *Labai aukštus gebėjimus (95+) turinčius vaikus imties pasiskirstymas pagal lytį ir procentilius*

<i>IQ procentilis</i>	<i>b</i>	<i>m</i>
95	1 (5 %)	2 (10 %)
96	1 (5 %)	-
97	1 (5 %)	5 (25 %)
98	5 (25 %)	2 (10 %)

99	1 (5%)	2 (10 %)
<i>N</i>	9 (45%)	11 (55 %)
<i>b – berniukai, m - mergaitės</i>		

Labai aukštų intelektinių gebėjimų vaikų amžiaus vidurkis tiek berniukų, tiek mergaičių 6 metai 4 mėn. (76,8 mėn). Tačiau į berniukų imtį pateko tik šešiamėčiai, o mergaičių imtyje – tris penkiametės, penkios šešiametės ir tris septynmetės. Išsami informacija su tėvų ir mokytojų aprašytais vaiko stipriosiomis pusėmis pateikta priede (8 priedas).

Taigi iš visos imties 42,4 % buvo aukštų ir labai aukštų gebėjimų vaikų, tai sudarė 40,8 % berniukų ir 44,2 % mergaičių. Tačiau šitoje grupėje daugiau negu pusė buvo labai aukštų gebėjimų vaikų (52,6 %), iš kurių mergaičių buvo 10-čiai procentų daugiau (55 %) negu berniukų (45 %).

3.2 Tėvų ir mokytojų gabių vaikų vertinimo dermė

Tėvų ir mokytojų rezultatams įvertinimui buvo naudojama aprašomoji statistika. Duomenų pasiskirstymo normalumo buvo naudojamas Shapiro-Wilk testas, kurio rezultatai parodė, kad klausimyno duomenys nėra normaliai pasiskirstę (7 priedas). Dėl to toliau buvo naudojamas Wilcoxon testas. Jo reikšmingumo lygmuo buvo $0,000 < 0,05$ ir tai yra statistiškai reikšmingas skirtumas tarp tėvų ir mokytojų vertinimų. Todėl galima teigti, kad tėvai ($M = 53,73$ SD = 5,66) statistiškai reikšmingai vertino vaikų savybes aukštesniais įverčiais nei mokytojai ($M = 47,19$ SD = 9,50).

Buvo analizuojama, kaip tėvų ir mokytojų klausimynų rezultatai koreliuoja su *CPM IQ* procentiliais (10 priedas) bei su kokiais klausimyno teiginiais koreliacija yra geriausia (5 lentelė). 5 lentelė. *IQ procentilių koreliacija su tėvų ir mokytojų klausimyno teiginiais*

Klausimyno teiginiai	Koreliacija su IQ (tėvai)	Koreliacija su IQ (mokytojai)
Skaitant pasakas atidžiai klausosi, domisi	$r = 0,340^{**}$	$r = 0,304^{**}$
Smalsus, užduoda daug klausimų	$r = 0,005$	$r = 0,266^{*}$
Mėgsta galvosūkius, dėliones, atminties žaidimus	$r = 0,157$	$r = 0,503^{**}$
Išgirdęs apie naujus dalykus, itin susidomi	$r = 0,212^{*}$	$r = 0,431^{**}$

Domisi raidėmis, skaičiais...	$r = 0,361^{**}$	$r = 0,345^{**}$
Mėgsta kurti pasakojimus, istorijas	$r = 0,90$	$r = 0,441^{**}$
Platus žodynas	$r = 0,218^*$	$r = 0,373^{**}$
Mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti	$r = 0,139$	$r = 0,407^{**}$
Sklandžiai kalba	$r = 0,185$	$r = 0,374^{**}$
Pastabus	$r = 0,037$	$r = 0,479^{**}$
Prisimena faktus, detales	$r = 0,185$	$r = 0,452^{**}$
Konstruoja įdomias formas...	$r = 0,287^{**}$	$r = 0,341^{**}$
Gera supranta, įsimena nurodymus...	$r = 0,018$	$r = 0,489^{**}$

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Buvo rasta koreliacija su 13 teiginių bendrai mokytojų ir tėvų imtyse. Mokytojų vertinimai rodo stipresnę ir nuoseklesnę ryšį su IQ procentilėmis, tėvų vertinimai taip pat atskleidžia reikšmingus ryšius, bet šie ryšiai dažniausiai yra silpnesni ir mažiau nuoseklūs. Dauguma reikšmingų požymių apima pažintinę sritį: smalsumą, dėmesingumą, atmintį, kalbinius gebėjimus, loginį mąstymą, elgesio ir emocinio jautrumo rodikliai, pvz., emocionaliai reaguoja nėra stipriai susiję su IQ procentilėmis nei tėvų nei mokytojų vertinimuose.

Kadangi tėvai beveik visus vaikus įvardino gabiais, nėra tikslinga lyginti tėvų klausimyno rezultatus tarp gabių ir negabių vaikų. Mokytojai ne visus vaikus įvardijo „gabiais“, tikslinga palyginti kaip gabūs ir negabūs vaikai matomi iš mokytojų pusės. Palyginimo rezultatai pateikti lentelėje su paaiškinimais (6 lentelė).

6 lentelė. „Gabių“ ir „negabių“ vaikų rezultatų palyginimas pagal mokytojų vertinimą su paaiškinimais

Klausimyno teiginiai	P	Reikšmingumo interpretacija
Vaikas gali pats inicijuoti veiklas	0,031	Gabūs vaikai labiau inicijuoja veiklas
Turi daug energijos, ilgai nepavargsta	0,963	-
Nemiega pietų miego	0,122	-
Mėgsta varžytis	0,562	-
Jautrus skoniams/kvapams	0,127	-
Jautrus kūno pojūčiams	0,406	-

Skaitant pasakas atidžiai klausosi, domisi	0,056	-
Smalsus, užduoda daug klausimų	0,054	-
Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus	0,000	Gabūs labiau domisi loginiais žaidimais
Išgirdęs apie naujus dalykus, itin susidomi	0,005	Gabūs labiau domisi naujais dalykais
Sunkiai atitraukiamas nuo mėgstamos veiklos	0,137	-
Domisi raidėmis, skaičiais...	0,011	Gabūs labiau domisi akademiniiais dalykais
Mėgsta kurti pasakojimus, istorijas	0,001	Gabūs kuria istorijas dažniau
Emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka	0,032	Gabūs gali jautriau reaguoti į nesėkmės
Platus žodynas	0,001	Gabūs turi turtingesnį žodyną
Mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti	0,002	Gabūs mėgsta tyrinėti
Sklandžiai kalba	0,001	Gabūs dažniau kalba sklandžiai
Sudrausmintas gali stipriai emociškai reaguoti	0,056	-
Pastabus	0,000	Gabūs labiau pastebi detales
Prisimena faktus, detales	0,001	Gabūs geriau įsimena faktus
Konstruoja įdomias formas...	0,001	Gabūs labiau pasireiškia kūrybiškai naudodami erdvinį mąstymą
Gera supranta, įsimena nurodymus...	0,000	Gabūs geriau vykdo instrukcijas

Pastaba - reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$

Toliau buvo patikrina, kaip dera mokytojų ir tėvų vertinimas: kaip pasiskirstę tėvų ir mokytojų įvardyti „gabūs“ ir „negabūs“ vaikai remiantis vieninteliu klausimu „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“ (7 lentelė).

7 lentelė. Tėvų ir mokytojų gabių vaikų vertinimo palyginimas atsakant į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“

	Tėvų atsakymai		Mokytojų atsakymai	
	N	%	N	%
Taip	97	(98 %)	66	(66,7 %)
Ne	2	(2%)	33	(33,3 %)

Skirtingai nuo mokytojų visi tėvai (išskyrus dvejų) laiko savo vaiką gabiu.

3.3 Gabių vaikų savybių vertinimo tėvų ir mokytojų požiūrio suderinamumas.

Buvo naudojamas Spearman koreliacijos koeficientas tarp tėvų ir mokytojų rezultatų, nes duomenys nėra normaliai pasiskirstę (8 lentelė). Lyginant tėvų ir mokytojų klausimyno duomenis paaiškėjo, kad tėvai ir mokytojai mažai sutaria, kurie vaikai yra gabūs ($r = 0,119$; $p = 0,264$), bet statistiškai reikšmingo santykio nėra.

Yra tam tikras sutarimas tarp mokytojų ir tėvų vertinant gabius vaikus, tačiau jis nėra pakankamai stiprus ($r = 0,203$; $p = 0,045$). Tad galima būtų sakyti, kad tėvai ir mokytojai tuos pačius vaikus identifikuoja kaip gabius, bet tai nevisada sutampa.

Intelektinių gebėjimų vertinimo testo rezultatai palyginus su tėvų vertinimu atsakant į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“ - nustatyta, kad tėvų klausimyno rezultatai statistiškai reikšmingai nekoreliuoja su vaiko IQ procentiliais ($r = 0,117$; $p = 0,271$); tėvai statistiškai reikšmingai neatskiria, kurie vaikai yra gabūs. Tačiau pagal tėvų klausimyno rezultatus ($r = 0,290$; $p = 0,006$) nustatyta silpna koreliacija su vaiko IQ procentiliais. Tai reiškia, kad tėvai kartais gali atskirti gabius vaikus.

8 lentelė. Tėvų ir mokytojų gabių vaikų vertinimo palyginimas

	Tėvų rezultatai	Mokytojų rezultatai	<i>IQ</i> testo įverčiai pagal CPM	Mokytojų atsakymai į ?	Tėvų atsakymai į ?	<i>IQ</i>
Tėvų rezultatai	1,000	0,119	0,325**	0,125	0,189	0,290**
Mokytojų rezultatai	0,119	1,000	0,470**	0,737**	0,131	0,496**
<i>IQ</i> testo įverčiai	0,325*	0,470**	1,000	0,301**	0,089	0,903**

Mokytojų atsakymai į ?	0,125	0,737**	0,301**	1,000	0,203*	0,359**
Tėvų	0,189	0,131	0,89	0,203*	1,000	0,117 atsakymai į ?
IQ balas	0,290*	0,496**	0,903**	0,359**	0,117	1,000
	*					

Pastaba**Reikšmingumo lygmuo 0,01; *Reikšmingumo lygmuo 0,05

Pastaba: Tėvų atsakymai į ?- Tėvų atsakymai į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“;

Mokytojų atsakymai į ?- Mokytojų atsakymai į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“.

Intelektinių gebėjimų vertinimo testo rezultatai palyginus su mokytojų vertinimu atsakant į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“ (8 lentelė, 9 priedas). Nustatyta, kad mokytojų gabumų įvertinimas statistiškai reikšmingai vidutiniškai koreliuoja su *IQ* rezultatais ($r = 0,359$; $p = 0,000$). Mokytojų klausimyno rezultatai ($r = 0,496$; $p = 0,000$) rodo vidutinę koreliaciją su vaiko *IQ* balu. Tai reiškia, kad mokytojai geriau nei tėvai atpažįsta gabius vaikus.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvai turi gebėjimus atskirti gabius vaikus, bet mokytojai tai daro geriau.

Lyginant intelektinių gebėjimų testo rezultatus mokytojų gabumų vertinimas statistiškai reikšmingai koreliuoja su gabijų klasifikacija pagal *IQ* ($r = 0,301$; $p = 0,004$). Tėvų gabumų vertinimas nekoreliuoja su gabijų klasifikacija pagal *IQ* ($r = 0,089$; $p = 0,400$).

Taigi, mokytojai turėtų būti laikomi patikimesniais šaltiniais gabumui nustatyti remiantis intelekto testais. Tėvai gali pervertinti savo vaiko gabumus, nes jų įvertinimai nesutampa su *IQ* procentiliais. Kadangi beveik visi tėvai savo vaikus laiko gabiais, yra tikslingiau remtis tėvų gabaus vaiko savybių vertinimais nei atsakymu į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“.

Gabumų atpažinimui turėtų labiau pasikliauti mokytojų įvertinimais arba objektyviu testu, o ne tik tėvų pranešimais.

Toliau buvo vertinta, kaip tiksliai tėvai gali identifikuoti gabius vaikus palyginus su jo *IQ* (9 lentelė) bei kaip tai daro mokytojai (10 lentelė).

9 lentelė. Tėvų gabių vaikų vertinimo palyginimas su vaikų IQ balu

Tėvų vertinimas atsakant į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“	Vaiko gabumų vertinimas remiantis IQ balu (>90)	Vaiko gabumų vertinimas remiantis IQ balu (<90)
Taip	38 (100 %)	52 (57,8%)
Ne	0 (0%)	1 (1%)

Tėvai teisingai nustatė 38 gabius vaikus, neteisingai įvertino 52 vaikus. Kadangi tėvai visus savo vaikus vertino kaip gabius, jie teisingai atpažino vaikus, kuriems CPM testu buvo nustatyti gabumai.

Dėl to jų vertinimo specifiškumas yra žemas.

10 lentelė. Mokytojų gabių vaikų vertinimo palyginimas su vaikų IQ balu

Mokytojų vertinimas atsakant į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“	Vaiko gabumų vertinimas remiantis IQ balu (>90)	Vaiko gabumų vertinimas remiantis IQ balu (<90)
Taip	32 (84,2 %)	29 (55,8%)
Ne	6 (15,8%)	(44,2%)

Mokytojai teisingai nustatė 32 gabius vaikus, neteisingai 29 vaikus. Tikslumas atpažinant vaikus tarp mokytojų ir tėvų: mokytojai geriau nei tėvai atskiria negabius vaikus ir pakankamai tiksliai nustato gabius. Mokytojų vertinimas nėra atsitiktinumas nustatant gabius vaikus ($Kappa\ 0,263, p = 0,004 < 0,05$) ir tai reikšminga. Tai, kad tėvai rado visus gabius vaikus yra atsitiktinumas ($Kappa\ 0,016, p = 0,395 > 0,05$) ir tai nėra reikšminga.

Buvo tiriama, ar gabių vaikų atpažinimas susijęs su vaiko lytimi tėvų ir mokytojų požiūriu. Iš pradžių buvo paskaičiuota, ar vaikų gabumai susiję su lytimi ir nustatyta, kad $\chi^2 = 0,039, p = 0,844$. Tai reiškia, kad nėra statistiškai reikšmingo skirtumo tarp lyčių. Toliau buvo tikrinama, ar gabius berniukus ir mergaitės vienodai mato tėvai ir mokytojai (11 lentelė).

11 lentelė. Požiūris į gabius vaikus pagal vaiko lytį tėvų ir mokytojų grupėse

	lytis	<i>M (SD)</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Tėvai	berniukai	55,88 (5,10)	-0,657	0,511
	mergaitės	57 (4,41)		
Mokytojai	berniukai	52,53 (7,12)	-0,364	0,716
	mergaitės	52,29 (6,01)		

Matome, kad nėra reikšmingo skirtumo tarp tėvų ir mokytojų vertinimo pagal vaiko lytį. Tiek tėvai, tiek mokytojai panašiai vertina gabius berniukus ir mergaites. Buvo apskaičiuota, kiek procentų gabių berniukų ir mergaičių teisingai identifikuoja mokytojai ir tėvai bendroje aukštų ir labai aukštų gebėjimų vaikų imtyje bei labai aukštų gebėjimų imtyje (12 lentelė).

12 lentelė. Teisingai identifikuotų berniukų ir mergaičių procentas tėvų ir mokytojų imtyse

<i>IQ</i>	Lytis	Tėvai	Mokytojai
90 ≤ <i>n</i> (38)	berniukai	94,2 %	96,2 %
	mergaitės	89,6 %	93,8 %
95 ≤ <i>n</i> (20)	berniukai	100 %	94,7 %
	mergaitės	100 %	100 %

Tiek tėvai, tiek mokytojai beveik vienodai teisingai identifikuoja gabius berniukus ir mergaites. Tačiau labai aukštų gebėjimų berniukus mokytojai retai, bet gali nepamatyti. Bet aukštų gebėjimų vaikus mokytojai atpažįsta šiek tiek geriau nei tėvai. Buvo apskaičiuota ar yra statistiškai reikšmingas skirtumas tarp aukšto 90 ≤ ir labai aukšto 95 ≤ intelekto vaikų teisingo atpažinimo. Rezultatai parodė, kad tokio skirtumo nėra ($\chi^2 = 0,299$, $p = 0,584$)

3.4 Prognostinės savybės, galinčios padėti atkreipti dėmesį atpažįstant gabius vaikus

Esant nenormaliam skalių pasiskirstymui duomenys prieš analizę buvo transformuoti. Remiantis prielaida, kad mažiausias įmanomas imties dydis regresinei analizei $N \geq 25$ (Jenkins, Quintana-Ascencio, 2020), pasirinkta patikrinti galimas prognostines savybes, padedančias atpažinti gabius vaikus. Pasirinkta taikyti žingsninės tiesinės regresijos analizės metodą. Kaip galimos prognostinės savybės naudojamos 22 klausimyno teiginiai (nepriklausomi kintamieji). Iš pradžių buvo taikyta linijinė regresinė analizė, tačiau ne vienas kintamasis nebuvo statistiškai reikšmingas tiek individualiai, tiek bendrai su kitais modelyje. Pagal **tėvų klausimyno** duomenų multikolinearumo didžiausias reikšmes buvo atrinkti nepriklausomi kintamieji: „Domisi raidėmis, skaičiais, arba jau skaito, atlieka aritmetinius veiksmus“; „Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio“. Pagal **mokytojų klausimyno** duomenų multikolinearumo didžiausias reikšmes buvo atrinkti nepriklausomi kintamieji: „Domisi raidėmis, skaičiais, arba jau skaito, atlieka aritmetinius veiksmus“; „Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio“; „Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus“; „Gera supranta, įsimena nurodymus ir juos sėkmingai vykdo“; „Emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka“. Todėl buvo atlikta žingsninė regresinė analizė, kuri išskirė 2 tėvų prognostinius modelius (13 lentelė) ir 3 mokytojų prognostinius modelius (14 lentelė).

13 lentelė. Tėvų klausimynų vertintų savybių prognostiniai gebėjimai

		Nepriklausomi kintamieji kintamasis			Priklausomas		
		IQ procentilis					
		$Beta (\beta)$			F	P	R^2
M1	Domisi raidėmis, skaičiais, arba jau skaito, atlieka aritmetinius veiksmus	-	0,340	11,220		0,001	0,115
M2	Domisi raidėmis, skaičiais, arba jau skaito, atlieka aritmetinius veiksmus;	-	0,311	8,262		0,001	0,163
	Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio;	-	0,220			0,003	0,031

Pastabos: $p < 0,05$; M1 – pirmas modelis, M2 – antras modelis.

Analizuojant tėvų vertintas prognostines savybes, statistiškai reikšmingi rezultatai gauti „Domisi raidėmis, skaičiais, arba jau skaito, atlieka aritmetinius veiksmus“ ir „Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio“ prognostinių kintamųjų modeliuose (8 lentelė). Tiek pirmas, tiek antras modelis rodo statistiškai reikšmingus rezultatus ($p = 0,001 < 0,05$). Nors antrame modelyje F reikšmė truputi sumažėjo (8,262), tačiau pakylė R^2 reikšmė (0,163). Tai reiškia, kad du nepriklausomi kintamieji kartu taip pat gali statistiškai reikšmingai prognozuoti. Apibendrinant, galima teigti, kad žingsninė tiesinė regresija parodė, kad dvi savybės – susidomėjimas raidėmis / skaičiais / aritmetika ($\beta = -0,311$, $p = 0,003$) ir konstruktyvus žaidimas ($\beta = -0,220$, $p = 0,031$) – reikšmingai prognozavo IQ balus (logaritmiškai transformuoti atvirktiniais procentiliais, $F = 8,26$, $p = 0,001$, $R^2 = 0,163$). Abu nepriklausomi kintamieji buvo susiję su aukštesniu IQ . Pirmas modelis gali prognozuoti apie 11,5 % ($R^2 = 0,115$), antras - apie 16,3 % ($R^2 = 0,163$).

Naginėjant mokytojų vertintas prognostines savybes statistiškai reikšmingi duomenys gauti iš savybių: „Domisi raidėmis, skaičiais, arba jau skaito, atlieka aritmetinius veiksmus“; „Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio“; „Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus“; „Gera supranta, įsimena nurodymus ir juos sėkmingai vykdo“; „Emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka“.

14 lentelė. Mokytojų klausimynų vertintų savybių prognostiniai gebėjimai

Nepriklausomi kintamieji		Priklausomas kintamasis IQ procentilis	F	p	R^2
		$Beta (\beta)$			
M1	Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus;	-0,518	31,155	0,000	0,268
M2	Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus;	-0,379	22,176	0,000	0,346
	Gera supranta, įsimena nurodymus ir juos sėkmingai vykdo	-0,311			

M3	Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus;	-0,391	17,147	0,000	0,383
	Gera supranta, įsimena nurodymus ir juos sėkmingai vykdo;	-0,278			
	Emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka	-0,195			

Pastabos: $p < 0,05$. ; M1 – pirmas modelis, M2 – antras modelis, M3- trečias modelis

Pilnas modelis su visais trimis prognozuojamaisiais veiksniais reikšmingai paaiškina IQ dispersiją. F reikšmės šiek tiek mažėja, pridėdant prognozuojamuosius veiksnius, tačiau bendra modelio aiškinamoji galia didėja – tai rodo augančios R^2 reikšmės. Visi trys prognozuojantys veiksniai yra statistiškai reikšmingi, $p < 0,05$. „Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus“ kintamasis – stipriausias prognozuojantis veiksnys, po jo seka nurodymų laikymasis ir emocinė reakcija į nesėkmę. Žingsninė regresija, naudojant mokytojų įvertinimus, nustatė tris reikšmingus IQ prognozuojančius veiksnius (logaritmiškai transformuotus atvirkštinius procentilius): dėlionių / atminties žaidimų ($\beta = -0,391$, $p < 0,001$), gebėjimas prisiminti ir vykdyti instrukcijas ($\beta = -0,278$, $p = 0,005$) ir emocinis jautrumas nesėkmei ($\beta = -0,195$, $p = 0,028$). Kartu šie kintamieji paaiškino 36 % IQ dispersijos, $F = 17,15$, $p < 0,001$, $R^2 = 0,383$.

Apibendrinant, galima sakyti, kad mokytojų prognostiniai modeliai pasiūlė didesnę prognozavimo galią, nustatydami platesnį elgesio spektrą nei tėvų prognostiniai modeliai – tiek kognityvinį, tiek emocinį – kuris yra glaudžiai susijęs su IQ rezultatais. Nors abu šaltiniai teikia vertingų įžvalgų, mokytojų stebėjimai užfiksavo didesnę kintamumą, galbūt dėl jų struktūrizuoto sąlyčio su mokymosi ir veiklos kontekstais.

Nustatyta, kad mokytojų gabumų įvertinimas statistiškai reikšmingai vidutiniškai koreliuoja su IQ rezultatais ($r = 0,359$; $p = 0,000$.). Mokytojų klausimyno rezultatai ($r = 0,496$; $p = 0,000$) rodo vidutinę koreliaciją su vaiko IQ rezultatu. Tai reiškia, kad mokytojai geriau nei tėvai atpažįsta gabius vaikus.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvai turi gebėjimus atskirti gabius vaikus, bet mokytojai tai daro geriau. Lyginant intelektinių gebėjimų testo rezultatus mokytojų gabumų vertinimas statistiškai reikšmingai koreliuoja su gabijų klasifikacija pagal IQ ($r = 0,301$; $p = 0,004$). Tėvų gabumų vertinimas nekoreliuoja su gabijų klasifikacija pagal IQ ($r = 0,089$; $p = 0,400$). Taigi, mokytojai turėtų būti laikomi patikimesniais šaltiniais gabumų nustatymui remiantis intelekto testais. Tėvai gali pervertinti savo vaiko gabumus, nes jų įvertinimai nesutampa su IQ rezultatais. Kadangi beveik

visi tėvai savo vaikus laiko gabiais, yra tikslingiau remtis tėvų gabaus vaiko savybių vertinimais nei atsakymu į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“.

4.REZULTATŲ APTARIMAS

Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti penkerių–septynerių metų vaikų tėvų ir mokytojų požiūrio į gabius vaikus suderinamumą. Gauti rezultatai atskleidė kelias svarbias tendencijas.

Pirma, nustatyta, kad ikimokyklinio amžiaus gabūs vaikai išsiskiria iš bendraamžių pagal intelektinius gebėjimus. Iš visos tiriamųjų imties 42,4 % sudarė vaikai, patekę į aukštų ir labai aukštų gebėjimų kategorijas. Šioje grupėje berniukų (40,8 %) ir mergaičių (44,2 %) dalis buvo beveik vienoda. Pastebėtina, kad daugiau nei pusė gabių vaikų (52,6 %) priklausė labai aukštų gebėjimų grupei, o tarp jų mergaitės sudarė didesnę dalį (55 %) nei berniukai (45 %). Tai leidžia teigti, kad gebėjimai tarp lyčių šiame amžiuje yra gana tolygiai pasiskirstę, o mergaičių aukšti gebėjimai netgi pasireiškia šiek tiek dažniau.

Antra, lyginant tėvų ir mokytojų vertinimus, paaiškėjo, kad tėvai linkę labiau perversinti vaikų gabumus nei mokytojai. Ypač tai atsiskleidė atsakant į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“, kur tėvų atsakymai buvo dažnai teigiami, nepriklausomai nuo objektyvių rodiklių. Nors tėvų vertinimai pagal klausimyną turėjo silpną, bet reikšmingą ryšį su IQ rezultatais, tai rodo, kad kai kurie tėvai visgi gali atskirti gabius vaikus, nors jų įžvalgos dažnai yra pagrįstos emociniu ryšiu ar subjektyviu vertinimu. Tai natūralu, nes tėvai nėra specialistai, o jų požiūris formuojasi remiantis kasdieniu stebėjimu ir lūkesčiais.

Priešingai, mokytojų vertinimai parodė vidutinio stiprumo koreliaciją su vaikų *IQ* rezultatais, tiek pagal klausimą apie vaiko gabumą, tiek pagal detalesnes klausimyno savybes. Tai reiškia, kad mokytojai geba patikimiau atpažinti gabius vaikus, nes jų vertinimai grindžiami platesniu palyginimo pagrindu – jie stebi daugiau vaikų ir gali įvertinti, kaip vieno vaiko gebėjimai atrodo kitų kontekste. Tai patvirtina ir kitų tyrimų rezultatai, kurie rodo, kad mokytojai – tinkami ir objektyvūs gabių vaikų vertintojai (Hany, 2016; Pfeiffer, 2015).

Tiek tėvų, tiek mokytojų vertinimuose didžiausią svarbą turėjo pažintinės savybės: smalsumas, dėmesingumas, atmintis, kalbiniai gebėjimai, loginis mąstymas. Šios savybės koreliavo su vaikų *IQ* rezultatais, o emocinio ar elgesio pobūdžio savybės – pvz., jautrumas nesėkmėms – neturėjo reikšmingos sąsajos su intelektualiais gebėjimais. Tai leidžia teigti, kad siekiant tiksliai

identifikuoti gabius vaikus, reikia labiau remtis mokytojų stebėjimais ir/ar testavimo duomenimis, o ne vien tik tėvų nuomone. Tai patvirtina ir kiti mokslininkai (Subotnik et al., 2011; Forno, Bahia, Veiga, 2015).

Trečia, vertinant gabių vaikų atpažinimą pagal lytį, nenustatyta reikšmingų skirtumų tarp tėvų ir mokytojų vertinimų. Tiek berniukai, tiek mergaitės buvo atpažįstami panašiai, o tai skiriasi nuo kai kurių ankstesnių tyrimų, kuriuose buvo fiksuotas lyčių šališkumas – vienur palankesni vertinimai berniukams, kitur – mergaitėms (Lee-Hammond, L., 2002). Mūsų tyrimas rodo, kad ikimokykliniame amžiuje tėvai ir mokytojai pakankamai objektyviai vertina vaikų gebėjimus nepriklausomai nuo lyties.

Ketvirta, tyrimas identifikavo kelias prognostines savybes, kurios susijusios su vaikų intelektualiais gebėjimais. Tėvų vertinimų modeliai parodė, kad tokios savybės kaip „susidomėjimas raidėmis, skaičiais, aritmetika“ bei „konstruktyvus žaidimas“ geba prognozuoti 11,5 % ir 16,3 % *IQ* rezultatų. Mokytojų modeliuose buvo identifikuoti trys stipresni prognostiniai veiksniai: „mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus“, „įsimena ir vykdo nurodymus“, bei „itin jautriai reaguoja į nesėkmes“. Šie trys rodikliai kartu paaiškino net 36 % vaikų *IQ* rezultatų. Tai leidžia teigti, kad mokytojų prognostiniai modeliai buvo stipresni ir apėmė platesnį elgesio spektrą – ne tik pažintinius, bet ir emocinius aspektus (Gagné, 2004).

Apibendrinant, šio tyrimo rezultatai parodė, kad:

- Tėvai dažnai laiko savo vaikus gabiais, tačiau jų vertinimai dažnai nesutampa su objektyviais *IQ* testų rezultatais.
- Mokytojų vertinimai pasižymi didesniu tikslumu ir geresniu atitikimu su vaikų intelektualiais gebėjimais nustatytus *IQ* testu.
- Gabių vaikų identifikavimas nėra reikšmingai susijęs su vaiko lytimi šio tyrimo ribose.
- Mokytojų sukurti prognostiniai modeliai pasižymėjo didesne prognozavimo galia nei tėvų modeliai.

Todėl tikslinga teigti, kad siekiant anksti ir tiksliai atpažinti gabius vaikus, būtina derinti mokytojų vertinimus su objektyviais testavimo duomenimis, o tėvų nuomonė gali būti laikoma papildomu, bet ne pagrindiniu informacijos šaltiniu. Be to, tėvų gebėjimas vertinti vaikų savybes gali būti naudingesnis, kai vertinama ne bendra „gabumo“ sąvoka, o konkrečios pažintinės savybės, susijusios su intelektualiais gebėjimais.

4.1. Tyrimo ribotumai ir gairės tolimesniems tyrimams

Šiame darbe svarbu aptarti tyrimo ribotumus bei gaires tolimesniams tyrimams. Specifinė tyrimo imtis apriboja tyrimo dalyvių skaičių, nors skyrus tyrimui daugiau laiko, galima būtų įtraukti daugiau ugdymo įstaigų iš kitų Lietuvos miestų su tikslu padaryti specifinę tiriamųjų imtį reprezentatyvesnę. Tai leistų pamatyti situaciją visos Lietuvos mastu bei pritaikyti gilesnės statistikos metodų galimybes. Nežiūrint į tai, kad į tiriamųjų imtį pateko 42 % vaikų (atsižvelgiant į atrankos kriterijų pagal 90 procentilį) – pakankamai didelis skaičius, norėtusi atskirai patyrinėti vaikus, kuriems buvo nustatyti labai aukšti gebėjimai (o tokių buvo 22 %). Tokių vaikų buvo 20 iš 38, tad jų skaičiaus pritruko patikimai statistinei analizei.

Šio tyrimo ribose papildomai galima būtų patyrinėti labai aukštų gebėjimų turinčius vaikus, individualiai su tėvais ir mokytojais aptariant šių vaikų ugdymo galimybes, atliekant labiau kokybinį tyrimą, nei kiekybinį.

Be to, tolimesniuose tyrimuose svarbu būtų atsižvelgti į praktinį tikslą gabių vaikų atpažinime. Šiame darbe buvo tiriamas tėvų ir mokytojų požiūris. O tolimesniuose tyrimuose kelčiau klausimą, koku tikslu daromas gabių vaikų atpažinimas: ar dėl dalyvavimo specialiose gabiems skirtose programose (tada svarbu žinoti visa detalesnę informaciją apie tokias galimybes Lietuvoje); ar dėl konkretaus atvejo, kai reikia daryti prevenciją (tam, kad profilaktiškai išvengti tam tikro žalingo efekto) ar intervenciją dėl tam tikro netinkamo elgesio ar kitų vaiko poreikių atliepimo.

Remiantis šio darbo rezultatais, galima įžvelgti tam tikrą praktinį pritaikomumą. Atsižvelgus į tai, kad mokytojai geriau atpažįsta gabius vaikus, svarbus tėvų-mokytojų bendradarbiavimas ir dalijimasis informacija apie tai, kaip matomas vaikas, kokie yra vaiko laimėjimai ir patiriami sunkumai. Nes gabumų palaikymas daugelio atvejų be identifikavimo sunkiai įmanomas.

IŠVADOS

1. Ikimokyklinio amžiaus aukštų ir labai aukštų intelektinių gebėjimų vaikai grupėje nuo 5 iki 7 metų sudaro 42,4 % visos tirtos vaikų imties (40,8 % berniukai ir 44,2% mergaitės). Iš jų daugiau nei pusė (52,6 %) sudaro labai aukštų intelektinių gebėjimų vaikai (berniukų ir mergaičių).
2. Tėvai dažnai laiko savo vaikus gabiais, tačiau jų vertinimai dažnai nesutampa su objektyviais *IQ* testų rezultatais. Tėvų gebėjimas vertinti vaikų savybes gali būti naudingas, kai vertinama ne bendra „gabumo“ sąvoka, o konkrečios pažintinės savybės, susijusios su intelektualiais gebėjimais.
3. Mokytojų vertinimai pasižymi didesniu tikslumu ir geresniu atitikimu su vaikų intelektualiais gebėjimais nustatytus *IQ* testu.
4. Ikimokyklinio amžiaus gabių vaikų identifikavimas nėra reikšmingai susijęs su vaiko lytimi.
5. Mokytojų sukurti prognostiniai modeliai pasižymėjo didesne prognozavimo galia nei tėvų modeliai.
6. Siekiant anksti ir tiksliai atpažinti gabius vaikus, būtina derinti mokytojų vertinimus su objektyviais testavimo duomenimis, o tėvų nuomonė gali būti laikoma papildomu, bet ne pagrindiniu informacijos šaltiniu.

LITERATŪRA

- Ašmantavičiūtė, L. (2020). Gabaus vaiko savybės ikimokyklinio ugdymo pedagogų požiūriu. (Magistro darbas). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Beisser, S., Moehring, M.A., Sullivan, K. (2019). An Early Childhood Assessment Tool to Identify Young Gifted Children. Paimta iš https://www.psy-ed.com/wpblog/gifted-assessments/2019_Early_Childhood_Assessment_Tool.pdf
- Bildiren, A. (2018). Developmental Characteristics of Gifted Children Aged 0-6 Years: Parental Observations. *Early Child Development and Care*, 188 (8), 997-1011.
doi: 10.1080/ 03004430.2017.1389919
- Bildiren et al. (2020). The role of preschool teachers in working with gifted children. Paimta iš <https://gifted-project.com/the-role-of-preschool-teachers-in-working-with-giftedchildren/>
- Brandišauskienė, A. (2007). Gabių mokinių identifikavimo problemos. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 19, (42–50). doi:10.15388/ActPaed.2007.19.7538
- Ching-Chih Kuo, June Maker, Fang-Liu Su, Chun Hu (2010). Identifying Young Gifted Children and Cultivating Problem Solving Abilities and Multiple Intelligences. *Learning and Individual Differences*, 20, 365-379. doi.org/10.1016/j.lindif.2010.05.005
- Cukierkorn, J.R., Karnes, F. A., Manning, S.J., Houston, H., Besnoy, K. (2007). Serving in the Preschool Gifted Child: Programming and Resources. *Roeper Review*, 29 (4), 271-276.
- Daglioglu, H. E., Suveren, S. (2013). The Role of Teacher and Family Opinions in Identifying Gifted Kindergarten Children and the Consistence of These Views with Children's Actual Performance. Paimta iš <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1016661.pdf>
- Farrent, S. (2006). Gifted Preschoolers Playing Alone: Do We Need to Intervene. *Gifted and Talented International*, 21 (1), 30-35. doi:10.1080/15332276.2006.11673463
- Fishkin, A.S., Kampsnider, J.J., Pack, L. (1996). Testing: Exploring the WISC-III as a measure of Giftedness. *Roeper Review* 18(3), 226-231. doi:10.1080/02783199609553744

- Foley Nicpon, M., Allmon, A., Sieck, B., Stinson, R. D. (2011). Empirical Investigation of Twice-Exceptionality: Where Have We Been and Where Are We Going? *Gifted Child Quarterly*, 55(1), 3-17. doi.org/10.1177/0016986210382575
- Forno, L.F., Bahia, S., Veiga, F.H. (2015). Gifted amongst Preschool Children: an Analysis on How Teachers Recognize Giftedness. *International Journal of Technology and Inclusive Education, Special Issue 2* (1). Paimta iš <https://doi.org/10.20533/ijtie.2047.0533.2015.0090>
- François-Sévigny, J., Pilon, M. & Gauthier, L.-A., (2022). Differences in Parents and Teachers' Perceptions of Behavior Manifested by Gifted Children with ADHD Compared to Gifted Children without ADHD and Non-Gifted Children with ADHD Using the Conners 3 Scale. *Brain Sciences*, 12(11), 1571. Paimta iš <https://doi.org/10.3390/brainsci12111571>
- Gagné, F. (1993). Constructs and models pertaining to exceptional human abilities. In K. A. Heller, F. J. Möinks, & A. H. Passow (Eds.), *International handbook of research and development of giftedness and talent* (pp. 69–87). Pergamon Press.
- Gagné, F. (2004). Transforming gifts into talents: The DMGT as a developmental theory. *High Ability Studies* 15(2):119-147. Doi:10.1080/1359813042000314682.
- Gintilienė, G., Butkienė, D., Girdzijauskienė, S., Dragūnevičienė, R., Gudauskienė, V. (2005). Vaikų brandumo mokyklai įvertinimo metodika. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Vilnius.
- Gintilienė, G. ir Butkienė, D. (2005). A Lithuanian standartization of the Raven's Coloured Progressive Matrices. *Psichologija*, 32, 22-34. Paimta iš <https://doi.org/10.15388/Psichol.2005..4330>
- Goodman, K. (2020). Giftedness in Young Children: What Do Parents and Teachers Know? *Student Research Submissions*, 377. Paimta iš https://scholar.umw.edu/student_research/377
- Grauslienė I., Labanienė K., Lazdauskas T. (2018). Gabūs ir talentingi vaikai: samprata, ypatumai

ir atpažinimas. *Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras*. Paimta iš https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/07/05_Gabus-ir-talentingivaikai_Mokytojams_net.pdf

Hallahan, D. P., Kauffman, J. M. (2003). Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo įvadas. *Vilnius: Alma littera*

Hany, E. A. (2016). Teacher Judgments of Giftedness. In S. I. Pfeiffer (Ed.), *APA Handbook of Giftedness and Talent*. Paimta iš <https://www.apa.org/pubs/books/4311533>

Heller, K. A. (2004). Identification of gifted and talented students. *Psychology Science*, 46(3), 302-323. Paimta iš <https://psycnet.apa.org/record/2005-05211-002>

Heller, K.A., Perleth, C., Lim, T.K. (2005). The Munich Model of Giftedness Designed to Identify and Promote Gifted Students. In *Cambridge University Press eBooks* (pp 147-170). Paimta iš <https://doi.org/10.1017/cbo9780511610455.010>

Heller K.A. (2013). Findings from the Munich Longitudinal Study of Giftedness and Their Impact on Identification, Gifted Education and Counseling. *Talent Development and Excellence*, 5(1), 51-64.

Hertzog, N.B. (2008). *Early Childhood Gifted Education*. Prufrock Press Inc. Paimta iš <https://books.google.com.sg/books?hl=th&lr=&id=5Vxm9-YqM2UC&oi=fnd&pg=PA1&ots=KIPDKFOiA3&sig=o2TSEZoMymGLE056d3aKRcMAT40#v=onepage&q&f=false>

Institute for Educational Advancement (2024). *Annual Report*. Paimta iš <https://educationaladvancement.org/>

Jenkins, D.G., Quintana-Ascencio, P.F. (2020). A Solution to Minimum Sample Size for Regressions. *PLoS ONE* 15(2): Paimta iš <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0229345>

Jolly, J. L. (2007). Guy M. Whipple. *Gifted Child Today*, 30, 55-57.

- Jusienė, R. ir Raižienė, S. (2006). Ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio bei emocinių sunkumų įvertinimas: motinų, tėčių ir auklėtojų vertinimų lyginamoji analizė. *Psichologija*, 33, 47-63. Paimta iš <https://doi.org/10.15388/Psichol.2006..4317>
- Lee-Hammond, L., (2002). Young Gifted Girls and Boys: Perspectives through the Lens of Gender *Contemporary Issues in Early Childhood* 3(3). DOI:10.2304/ciec.2002.3.3.6
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas (2009). Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programa. Nr. ISAK–105.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas (2014). Dėl gabiųjų ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo 2014-2016 metų veiksmų planas (Suvestinė redakcija nuo 2015-01-26). Nr. V38
- Matthews, M.S. & Jolly, J.L. (2022). Why Hasn't the Gifted Label Caught up with Science? *Journal of Intelligence*, 10(84). Paimta iš <https://doi.org/10.3390/jintelligence10040084>
- Mohamed, A. & Elhoweris, H. (2022). Perceptions of Preschool Teachers of the Characteristics of Gifted Learners in Abu Dhabi: A qualitative study. Paimta iš <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2022.1051697/full>
- National association for gifted children (2019). Paimta iš <https://nagc.org/>
- Oğurlu, Ü. & Çetinkaya, Ç., (2012). Identification of Preschool Gifted Children Characteristics based on Parents' Observations. *TOJCE: The Online Journal of Counselling and Education*, 1(3).
- Perleth, C., Schatz, T., Monks, F. J. (2000). Early Identification of High Ability. doi:10.1016/B978-008043796-5/50022-X
- Pergantis, P. (2024). Facilitators and Barriers to the Development of Giftedness in Children, *GSC Advanced Research and Reviews*, 18(3), 112–123. Paimta iš

https://www.researchgate.net/publication/378830259_Facilitators_and_barriers_to_the_development_of_giftedness_in_children

Pfeiffer, S. I. (2015). *Essentials of gifted assessment*. John Wiley & Sons, Inc..

Preto, L. (2004). The Role of the Teacher within the Identification of Gifted Students. Paimta iš

https://www.researchgate.net/publication/323737555_The_role_of_the_teacher_within_the_identification_of_gifted_students

Raven, J.C., Court, J.H, Raven, J. (1998). Spalvotos progresuojančios matricos. *Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla*

Renati, R., Bonfiglio, N. S., Dilda, M., Mascia, M. L. & Penna, M. P. (2022). Gifted Children through the Eyes of Their Parents: Talents, Social-Emotional Challenges, and Educational Strategies from Preschool through Middle School. *Children 10*(1), 42. Paimta iš <https://doi.org/10.3390/children10010042>

Renzulli, J. S. (2003). The Three-Ring Conception of Giftedness: Its Implications for Understanding the Nature of Innovation. *In Elsevier eBooks* , 79–96.
doi.org/10.1016/b978-008044198-6/50007-3

Renzulli, J.S. (2005). The Three-ring conception of giftedness: a developmental model for promoting creative productivity. *Conceptions of giftedness*, 246-279. [doi:10.1017/cbo9780511610455.015](https://doi.org/10.1017/cbo9780511610455.015)

Roedell, W. C. (1984). Vulnerabilities of Highly Gifted Children. *Roeper Review: A Journal on Gifted Education*, 6(3), 127–130. Paimta iš <https://doi.org/10.1080/02783198409552782>

Ruf, D.L. (2009). Preschool Behaviors in Gifted Children. Paimta iš <https://mcgt.net/preschool-behaviors-in-gifted-children>

Sandell, E.I, Hardin, B. J., Wortham S. C. (2010). Using ACEI's Global Guidelines Assessment for Improving Early Education, *Childhood Education*, 86(3), 157-160.
[doi: 10.1080/00094056.2010.10523137](https://doi.org/10.1080/00094056.2010.10523137)

Shaklee, B. D. (1992). Identification of Young Gifted Students. *Journal for the Education of the*

- Gifted*, 15(2), 134-144. Paimta iš <https://doi.org/10.1177/016235329201500203>
- Shabani, Y. & Atanasoska, T. (2021). The Role of the Teacher in Identifying the Talented and Gifted Children. *Journal of Educational Sciences Theory and Practice* 16(2),70-80.
- doi:10.46763/JESPT21162070a Paimta iš
https://www.researchgate.net/publication/357245473_THE_ROLE_OF_THE_TEACHER_IN_IDENTIFYING_THE_TALENTED_AND_GIFTED_CHILDREN
- Silverman, L.K. (1997). The construct of asynchronous development. *Peabody Journal of Education*, 72 (3-4), 36-58. doi.org/10.1080/0161956x.19979681865
- Skerytė-Kazlauskienė, M. (2018). *Tėvams apie gabius vaikus*. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Paimta iš
https://vilkijosdaigelis.lt/images/dokumentai/t%C4%97vams/tevams_apie_gabius_vai_kus.pdf
- Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P. & Worrell, F. C. (2011). Rethinking Giftedness and Gifted Education: A Proposed Direction Forward. *Psychological Science in the Public Interest*. Paimta iš <https://www.apa.org/ed/schools/gifted/rethinking-giftedness.pdf>
- Šimelionienė, A. (2008). *Kaip atpažinti vaiko gabumus?* Švietimo ir mokslo ministerija Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Paimta iš https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/10_Vaiko-gabumai.pdf
- Terman, L. M. (1929). Genetic Studies of Genius. Volume I Mental And Physical Traits Of A Thousand Gifted Children. *Stanford University Press*. Paimta iš <https://archive.org/details/geneticstudiesof009044mbp/page/638/mode/2up>
- Topçu & Aktan (2025). Professional Competencies for the Education of Gifted Students. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 12, 70-91. doi: 10.30900/kafkasegt.1533469
- Žukauskienė R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.
- Wellisch, M. (2020). Parenting with Eyes Wide Open: Young Gifted Children, Early Entry and

Social Isolation. *Gifted Education International*, 37(1), 3-21.

doi:10.1177/0261429419899946

The Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence (WPPSI-IV) [pearsonassessments.com](https://www.pearsonassessments.com)

Priedai 1 priedas. *Informacija apie tyrime dalyvavusias ugdymo įstaigas*

Ugdymo įstaigos pavadinimas	Miestas	Ugdymo įstaigos tipas	Pirminių anketų skaičius	Grįžusių anketų skaičius	Gabių vaikų skaičius
L.D. „Gluosnis“	Vilnius	Valstybinė įstaiga	40	22	9
L.D. „Pelėda“	Vilnius	Valstybinė įstaiga	50	19	2
L.D. „Obelėlė“	Vilnius	Valstybinė įstaiga	20	2	2
L.D. „Sadutė“	Vilnius	Valstybinė įstaiga	20	7	7
L.D. „Spygliukas“	Vilnius	Valstybinė įstaiga	50	30	8
L.D. „Lazdynėlis“	Vilnius	Valstybinė įstaiga	40	15	8
L.D. „Smalsučių slėnis“	Vilnius	Privati įstaiga	10	5	2

2 priedas. Klausimynas tėvams

Klausimynas (T 5-6 m.)

Ties kiekviena savybė prašome pažymėti (x) atitinkamą langelį – „nebūdinga“, „iš dalies būdinga“ arba „būdinga“. Labai prašytume įvertinti kiekvieną savybę, net jei jūs esate nevieniškai tikri dėl savo atsakymo arba savybė atrodo netinkama jūsų vaikui. Atsakydami galvokite apie vaiko elgesį praėjusį pusmetį.

Vaiko vardas.....

Bern./Merg.

Gimimo data.....

Savybė	Nebūdinga	Iš dalies būdinga	Būdinga
Vaikas gali pats inicijuoti veiklas (pvz. gali kurti žaidimą su bet kuriuo daiktu (ne žaislu))	☐	☐	☐
Turi daug energijos, ilgai nepavargsta (pvz., po sporto būrelio ar išvykos gali toliau bėgioti, žaisti aktyvius žaidimus)	☐	☐	☐
Nemiega pietų miego	☐	☐	☐
Mėgsta varžytis (pvz., lenktyniauti, kas greičiau nubėgs, nušoks)	☐	☐	☐
Jautrus skoniams/kvapams (pvz., gali būti supykintas nuo maisto, kvapo, išrankus maistui)	☐	☐	☐
Jautrus kūno pojūčiams (pvz., erzina drabužių etiketės, šiurkšti medžiaga, nepatogus drabužis)	☐	☐	☐
Skaitant pasakas atidžiai klausosi, domisi	☐	☐	☐
Smalsus, užduoda daug klausimų	☐	☐	☐
Mėgsta galvosūkius, dėliones, atminties žaidimus	☐	☐	☐
Išgirdęs apie naujus, nežinomus dalykus, itin susidomi	☐	☐	☐
Sunkiai atitraukiamas nuo mėgstamos veiklos (pvz., jei susikaupęs piešia, būna labai įsitraukęs, sunku prikaltinti baigti ir eiti valgyti)	☐	☐	☐
Domisi raidėmis, skaičiais, arba jau skaito, atlieka aritmetinius veiksmus	☐	☐	☐
Mėgsta kurti pasakojimus, istorijas	☐	☐	☐
Emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka (gali imti verksti, kai nepavyksta puikiai padainuoti, suvaidinti, padeklamuoti eilėraščių)	☐	☐	☐
Platus žodynas (lyginant su bendraamžiais)	☐	☐	☐
Mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti	☐	☐	☐
Sklandžiai kalba	☐	☐	☐
Sudrausmintas gali stipriai emociškai reaguoti (imti verksti, gali imti skaudėti pilvą, galvą ir pan.)	☐	☐	☐
Pastabus	☐	☐	☐
Prisimena faktus, detales	☐	☐	☐
Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio ir pan.	☐	☐	☐
Gera supranta, įsimena nurodymus ir juos sėkmingai vykdo	☐	☐	☐

Kokiomis stipriosiomis pusėmis pasižymi šis vaikas?

Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?

Taip ☐

Ne ☐

3 priedas. Klausimynas mokytojams

Klausimynas (M 5-6 m.)

Ties kiekviena savybe prašome pažymėti (x) atitinkamą langelį – „nebūdinga“, „iš dalies būdinga“ arba „būdinga“. Labai prašytume įvertinti kiekvieną savybę, net jei jūs esate nevisiškai tikri dėl savo atsakymo arba savybė atrodo netinkama jūsų vaikui. Atsakydami galvokite apie vaiko elgesį praėjusį pusmetį.

Vaiko vardas.....

Bern./Merg.

Gimimo data.....

Savybė	Nebūdinga	Iš dalies būdinga	Būdinga
Vaikas gali pats inicijuoti veiklas (pvz. gali kurti žaidimą su bet kuriuo daiktu (ne žaislu))	☐	☐	☐
Turi daug energijos, ilgai nepavargsta (pvz., po sporto būrelio ar išvykos gali toliau bėgioti, žaisti aktyvius žaidimus)	☐	☐	☐
Nemiega pietų miego	☐	☐	☐
Mėgsta varžytis (pvz., lenktyniauti, kas greičiau nubėgs, nušoks)	☐	☐	☐
Jautrus skoniams/kvapams (pvz., gali būti supykintas nuo maisto, kvapo, išrankus maistui)	☐	☐	☐
Jautrus kūno pojūčiams (pvz., erzina drabužių etiketės, šiurkšti medžiaga, nepatogus drabužis)	☐	☐	☐
Skaitant pasakas atidžiai klausosi, domisi	☐	☐	☐
Smalsus, užduoda daug klausimų	☐	☐	☐
Mėgsta galvosūkius, dėliones, atminties žaidimus	☐	☐	☐
Išgirdęs apie naujus, nežinomus dalykus, itin susidomi	☐	☐	☐
Sunkiai atitraukiamas nuo mėgstamos veiklos (pvz., jei susikaupęs piešia, būna labai įsitraukęs, sunku prikalbinti baigti ir eiti valgyti)	☐	☐	☐
Domisi raidėmis, skaičiais, arba jau skaito, atlieka aritmetinius veiksmus	☐	☐	☐
Mėgsta kurti pasakojimus, istorijas	☐	☐	☐
Emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka (gali imti verksti, kai nepavyksta puikiai padainuoti, suvaidinti, padeklamuoti eilėraščių)	☐	☐	☐
Platus žodynas (lyginant su bendraamžiais)	☐	☐	☐
Mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti	☐	☐	☐
Sklandžiai kalba	☐	☐	☐
Sudrausmintas gali stipriai emociškai reaguoti (imti verksti, gali imti skaudėti pilvą, galvą ir pan.)	☐	☐	☐
Pastabus	☐	☐	☐
Prisimena faktus, detales	☐	☐	☐
Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio ir pan.	☐	☐	☐
Gera supranta, įsimena nurodymus ir juos sėkmingai vykdo	☐	☐	☐

Kokiomis stipriosiomis pusėmis pasižymi šis vaikas?

Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?

Taip ☐

Ne ☐

INFORMACIJA APIE TYRIMĄ

Sveiki, esu Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto magistro studijų programos Edukacinės ir vaiko psichologijos antro kurso studentė Anna Bielinskiene. Šiuo metu, vadovaujama doc. dr. Sigitos Girdzijauskienės, atlieku tyrimą, kurio tikslas patikrinti tėvų ir mokytojų požiūrio suderinamumą atpažįstant gabių ikimokyklinio amžiaus vaikus.

Atliekamą tyrimą sudaro 2 dalys: anketa tėvams ir mokytojams bei vaiko tyrimas. Tėvai ir mokytojai bus prašomi užpildyti anketą apie vaiko savybes. Vaiko bus prašoma atlikti keletą užduočių padėsiančių nustatyti jo samprotavimo gebėjimus. Užduotys panašios į žaidimus ir vaikams paprastai jos patinka.

Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas, gauti duomenys bus analizuojami apibendrintai, užtikrinant duomenų konfidencialumą. Su vaiko tyrimo rezultatais ir Jūsų pateiktais duomenimis mokytojai nebus supažindinami. Surinkus duomenis ir apgynus darbą visa vaiką identifikuojanti informacija bus sunaikinta. Iki tol ji bus saugoma magistrantės kompiuteryje su slaptažodžiu.

Tėvų klausimyno pildymas užtruks iki 3-5 minučių. Individualus vaiko tyrimas gali užtrukti iki 10-15 min.

Klausimyne nėra teisingų ar neteisingų atsakymų, tad norint gauti kuo tikslesnius tyrimo duomenis, norėčiau paprašyti, kad į visus klausimus atsakytumėte nuoširdžiai.

Primename ir tai, kad bet kada galite atsisakyti dalyvauti tyrime ir toliau nebeatsakinėti į pateiktus klausimus. Pasiteiravimui apie tyrimą ir jo rezultatus rašykite el. paštu anna.bielinskiene@fsf.vu.lt. Jei kyla klausimų dėl tyrimo organizavimo, galite kreiptis el. paštu sigita.girdzijauskiene@fsf.vu.lt.

Jei sutinkate dalyvauti tyrime, užpildytus informuotą tėvų sutikimą ir klausimyną prašau įdėti į gautą voką ir užklijavus grąžinti į ugdymo įstaigą.

Ši lapą įdėkite į voką

INFORMUOTAS TĖVŲ SUTIKIMAS

Aš _____ sutinku/ nesutinku (pabraukite), kad
mano sūnus/dukra _____, gimęs 20____ m.
_____ mėn. _____ d. dalyvautų tyrime “Gabių vaikų emocijų ir elgesio ypatumai” atliekamame
Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Edukacinės ir vaiko psichologijos programos magistrantės
Karolinos Dačkauskytės.

Parašas _____

Data _____

6 priedas. Klausimyno patikimumo tikrinimas pilotinio tyrimo metu

		<i>Cronbach's Alpha</i>		<i>N (teiginiai)</i>	
Mokytojų klausimyno		0,874		22	
Tėvų klausimyno		0,747		22	
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>r</i>	<i>Cronbach's Alpha if Item Deleted</i>
Mokytojų klausimyno	Vaikas gali pats inicijuoti veiklas	52,1818	25,764	0,273	0,742
	Turi daug energijos, ilgai nepavargsta	52,5455	23,873	0,349	0,734
	Nemiega pietų miego	53,4545	24,673	0,233	0,744
	Mėgsta varžytis	52,3636	24,055	0,528	0,725
	Jautrus skoniams/kvapams	53,3636	23,855	0,289	0,740
	Jautrus kūno pojūčiams	53,2727	21,618	0,646	0,706
	Skaitant pasakas atidžiai klausosi, domisi	52,1818	26,564	0,012	0,751
	Smalsus, užduoda daug klausimų	52,2727	24,418	0,528	0,728
	Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus	52,5455	25,873	0,049	0,759
	Išgirdęs apie naujus, nežinamus dalykus, itin susidomi	52,5455	24,873	0,297	0,738
Tėvų klausimyno	Sunkiai atitraukiamas nuo mėgstamos veiklos	52,6364	26,655	-0,044	0,759
	Vaikas gali pats inicijuoti veiklas	53,2727	25,764	0,273	0,742
	Turi daug energijos, ilgai nepavargsta	52,1818	23,873	0,349	0,734
Tėvų klausimyno	Nemiega pietų miego	52,2727	24,673	0,233	0,744

Mēgsta varžytis	52,5455	24,055	0,528	0,725
Jautrus skoniams/kvapams	52,5455	23,855	0,289	0,740
Jautrus kūno pojūčiams	52,6364	21,618	0,646	0,706
Skaitant pasakas atidžiai klausosi, domisi	52,1818	26,564	0,012	0,751
Smalsus, užduoda daug klausimų	52,5455	24,418	0,528	0,728

7 priedas. *Normalumo tikrinimas*

Tėvų skalė	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Skewness</i>	<i>W (df)</i>	<i>p</i>
Vaikas gali pats inicijuoti veiklas	2,55	0,582	-0,886	0,690 (91)	0,000
Turi daug energijos, ilgai nepavargsta	2,67	0,578	-1,583	0,598 (91)	0,000
Nemiega pietų miego	2,24	0,705	-0,380	0,789 (91)	0,000
Jautrus skoniams/kvapams	1,89	0,823	0,208	0,785 (91)	0,000
Jautrus kūno pojūčiams	2,03	0,823	-0,062	0,792 (91)	0,000
Skaitant pasakas atidžiai klausosi, domisi	2,59	0,596	-1,176	0,663 (91)	0,000
Smalsus, užduoda daug klausimų	2,79	0,459	-2,132	0,495 (91)	0,000
Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus	2,47	0,603	-1,671	0,722 (91)	0,000
Išgirdęs apie naujus, nežinomas dalykus, itin susidomi	2,58	0,579	-1,034	0,673 (91)	0,000
Sunkiai atitraukiamas nuo mėgstamos veiklos	2,22	0,696	-1,327	0,791 (91)	0,000
Domisi raidėmis, skaičiais, arba jau skaito, atlieka aritmetinius veiksmus	2,62	0,592	-1,283	0,647 (91)	0,000
Mėgsta kurti pasakojimus, istorijas	2,32	0,728	-0,576	0,768 (91)	0,000
Emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka	2,41	0,632	-0,584	0,746 (91)	0,000
Platus žodynas (lyginant su bendraamžiais)	2,33	0,668	-0,494	0,769 (91)	0,000
Mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti	2,68	0,514	-1,285	0,610 (91)	0,000
Sklandžiai kalba	2,47	0,735	-1,017	0,690 (91)	0,000

Sudrausmintas gali stipriai emociškai reaguoti	2,02	0,699	-0,030	0,805 (91)	0,000
Pastabus	2,56		-0,934	0,685 (91)	0,000
Prisimena faktus, detales	2,74	0,490	-1,652	0,560 (91)	0,000
Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio	2,45	0,703	-0,898	0,720 (91)	0,000
Gera supranta, įsimeina nurodymus ir juos sėkmingai vykdo	2,35	0,603	-0,337	0,748 (91)	0,000
Mokytojų skalė	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Skewness</i>	<i>W (df)</i>	<i>p</i>
Vaikas gali pats inicijuoti veiklas	2,54	0,672	-1,155	0,676 (91)	0,000
Turi daug energijos, ilgai nepavargsta	2,44	0,792	-0,964	0,676 (91)	0,000
Nemiega pietų miego	1,80	0,859	0,396	0,747 (91)	0,000
Jautrus skoniams/kvapams	2,16	0,820	-0,316	0,778 (91)	0,000
Jautrus kūno pojūčiams	1,49	0,751	1,146	0,654 (91)	0,000
Skaitant pasakas atidžiai klausosi, domisi	1,42	0,716	1,411	0,604 (91)	0,000
Smalsus, užduoda daug klausimų	2,44	0,718	-0,888	0,720 (91)	0,000
Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus	2,26	0,814	-0,524	0,754 (91)	0,000
Išgirdęs apie naujus, nežinomus dalykus, itin susidomi	2,29	0,779	-0,551	0,763 (91)	0,000
Sunkiai atitraukiamas nuo mėgstamos veiklos	2,41	0,745	-0,826	0,726 (91)	0,000
Domisi raidėmis, skaičiais, arba jau skaito, atlieka aritmetinius veiksmus	1,70	0,767	0,567	0,764 (91)	0,000
Mėgsta kurti pasakojimus, istorijas	2,41	0,745	-0,826	0,726 (91)	0,000

Emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka	2,07	0,786	-0,118	0,802 (91)	0,000
Platus žodynas(lyginant su bendraamžiais)	1,85	0,855	0,304	0,780 (91)	0,000
Mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti	2,26	0,772	-0,497	0,773 (91)	0,000
Sklandžiai kalba	2,38	0,679	-0,656	0,754 (91)	0,000
Sudrausmintas gali stipriai emociškai reaguoti	2,30	0,810	-0,597	0,744 (91)	0,000
Pastabus	1,80	0,833	0,388	0,763 (91)	0,000
Prisimena faktus, detales	2,40	0,713	-0,750	0,744 (91)	0,000
Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio	2,36	0,753	-0,715	0,744 (91)	0,000
Gera supranta, įsimena nurodymus ir juos sėkmingai vykdo	2,27	0,720	-0,462	0,782 (91)	0,000
Vaikas gali pats inicijuoti veiklas	2,53	0,603	-0,886	0,701 (91)	0,000

M - vidurkinis balas; *SD* - standartinis nuokrypis; *Skewness* - asimetrijos indeksas; *df* – laisvės lygmuo; *p* -reikšmingumo lygmuo

8 priedas. *Labai didelių gebėjimų vaikų profiliai (95+)*

Gebėjimai (procentilis)	<i>N</i>	<i>m</i>	<i>b</i>	Vaiko stipriųjų pusių matymas mokytojų akimis	Vaiko stipriųjų pusių matymas tėvų akimis	Pastabos dėl nesutarimo
	20	11(55%)	9(45%)			
95	3	7 m. (1)		-	-	Mokytojai nepastebi jautrumo kūno pojūčiams,tėvai pastebi
		7 m. (0)		„gerai skaičiuoja“	„veikli,energinga“	
			6 m. (9)	„pagrindžia savo nuomonę argumentuotai“	„mėgstantis fizinės veiklas, mėgsta varžytis ir pirmauti, siekiantis užsibrėžtų tikslų“	
96	1		6 m. (2)	„žingeidus, labai tvarkingas,pastabus“	„gebėjimu konstruoti, kurti istorijas“	Mokytojai nepastebi jautrumo kūno pojūčiams,tėvai pastebi.Mokytoja i nepastebi, kad mėgsta varžytis, bei kad turi daug energijos ir ilgai nepavargsta. O tėvai tą pastebi.
97	6	6 m. (10)		-	„savarankiška, kūrybinga, išraiškingai kalbanti“	Mokytojai nepastebi jautrumo kūno pojūčiams, tėvai pastebi.Mokytoja i nepastebi, kad mėgsta varžytis, o tėvai tą pastebi.
			6 m. (1)	„gabus kalboms:kalba be lietuvių klb.- albanų ir italų“	-	Praktiškai vienodai mato vaiką (tik kai kurios savybės
		6 m. (1)		„labai gražiai piešia, puikiai atlieka matematinės užduotis“ pažymėti	-	mokytojų Mokytojai nepastebi, kad emocionaliai reaguoja, kai kas
				„nebūdinga“, o tėvų – „iš dalies būdinga“		nors nesiseka, tėvai pastebi.

5 m. (9)	„savarankiškai skaito, domisi knygomis“	„kūrybiškumas, žingeidumas, gerai prisimena faktus ir detales, komunikabilus“	Tiek mokytojai, tiek tėvai panašiai mato vaiką. Tik kai kurios savybės mokytojų pažymėti kaip „iš dalies būdinga“, o tėvų – „būdinga“
7 m. (1)	„domisi skaitymu“	„atidi, empatiška, gerai atmintis, organizuota, atsakinga, laikosi susitarimų“	Tiek mokytojai, tiek tėvai panašiai mato vaiką. Tik kai kurios savybės mokytojų pažymėti kaip „iš dalies būdinga“, o tėvų – „būdinga“
6 m. (5)	„kūrybiškumu, mąstymu bei puikiais problemų sprendimo įgūdžiais“	greitu „lengvai sekasi akademiniai dalykai- be didesnių pastangų išmoko skaityti, skaičiuoti. Yra pastabi ir turi gerą atmintį“	Mokytojai nepastebi, kad vaikas pats gali inicijuoti veiklas, smalsus, užduoda daug klausimų, mėgsta kurti pasakojimus, istorijas, turi platų žodyną, sklandžiai kalba. Tačiau tėvai pažymėjo, kad vaikui šios savybės būdingos.

98

7

6 m.
(1)

„moka skaityti nuo 5 m.“

„kalba, skaitymas, atmintis“

Mokytojai nepastebi, kad vaikas emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka, kad mėgsta kurti pasakojimus, o tėvai pažymi, kad tai jam būdinga.

6 m. (9)

-

„turi gerą atmintį, greitai įsisavina naują informaciją, draugišką, turi gerą lankstumą“

Mokytojai ir tėvai panašiai mato vaiką. Tačiau mokytojai pastebi, kad vaikas mėgsta

			kurti pasakojimus, istorijas, o tėvai to nepastebi.
6 m. (3)	-	„labai žingeidus, aktyvus, tačiau tuo pat metu ir užsispyręs“	Mokytojai nepastebi, kad vaikas mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti, o tėvai tą pastebi.
6 m. (9)	-	„geba konstruoti, sudėtingus konstruktorius, labai gerai suvokia balansą - stato sudėtingus bokštus. Užduoda gilius klausimus“	Mokytojai nepastebi, kad vaikas jautrus skoniams/kvapam, kūno pojūčiams bei emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka. Tačiau tėvai pažymi, kad šitos savybės jam būdingos.
6 m. (9)	„žingeidus, greitos orientacijos, drąsus, komunikabilus“	„rišliai skaito, jautrus, empatiškas, žingeidus“	Mokytojai nepastebi, kad vaikas emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka, konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio. Tėvai pažymi, kad šitos savybės jam būdingos.
6 m. (6)	„geba būti grupės lyderiu. Turimas žinias pritaiko praktikoje; savarankiškumas, pasitikintis savimi, bando surasti teisingą išeitį iš konfliktiškos situacijos.“	„komunikabilus, draugiškas“	Mokytojai ir tėvai panašiai mato vaiką.

9 priedas. Tėvų ir mokytojų gebių vaikų vertinimo palyginimas

	Tėvų rezultatai	Mokytojų rezultatai	<i>IQ</i> testo įverčiai pagal CPM	Mokytojų atsakymai į ?	Tėvų atsakymai į ?	<i>IQ</i>
Tėvų rezultatai	1,000 .	0,119 <i>p</i> = 0,264	0,325** <i>p</i> = 0,002	0,125 <i>p</i> = 0,226	0,189 <i>p</i> = 0,067	0,290** <i>p</i> = 0,006
Mokytojų rezultatai	0,119 <i>p</i> =0,26 4	1,000 .	0,470** <i>p</i> = 0,000	0,737** <i>p</i> = 0,000	0,131 <i>p</i> = 0,210	0,496** <i>p</i> = 0,000
<i>IQ</i> testo įverčiai	0,325* * <i>p</i> = 0,002	0,470** <i>p</i> = 0,000	1,000 .	0,301** <i>p</i> = 0,004	0,089 <i>p</i> = 0,400	0,903** <i>p</i> = 0,000
Mokytojų atsakymai į ?	0,125 <i>p</i> = 0,226	0,737** <i>p</i> = 0,000	0,301** <i>p</i> = 0,004	1,000 .	0,203* <i>p</i> = 0,045	0,359** <i>p</i> = 0,000
Tėvų atsakymai į ?	0,189 <i>p</i> = 0,067	0,131 <i>p</i> = 0,210	0,89 <i>p</i> = 0,400	0,203* <i>p</i> = 0,045	1,000 .	0,117 <i>p</i> = 0,271
<i>IQ</i> balas	0,290* * <i>p</i> = 0,006	0,496** <i>p</i> = 0,000	0,903** <i>p</i> = 0,000	0,359** <i>p</i> = 0,000	0,117 <i>p</i> = 0,271	1,000 .

Pastaba**Reikšmingumo lygmuo 0,01; *Reikšmingumo lygmuo 0,05

Pastaba: Tėvų atsakymai į ?- Tėvų atsakymai į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“;

Mokytojų atsakymai į ?- Mokytojų atsakymai į klausimą „Ar Jūsų manymu vaikas yra gabus?“.

10 priedas. *Vaikų intelektualinių gebėjimų sąsajos su tėvų ir mokytojų klausimyno teiginiais*

Klausimyno teiginiai	Koreliacija su IQ (tėvai)	Koreliacija su IQ (mokytojai)
Skaitant pasakas atidžiai klausosi, domisi	$r = 0,340^{**}, p = 0,001$	$r = 0,304^{**}, p = 0,003$
Smalsus, užduoda daug klausimų	$r = 0,005, p = 0,959$	$r = 0,266^*, p = 0,011$
Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus	$r = 0,157, p = 0,134$	$r = 0,503^{**}, p = 0,001$
Išgirdęs apie naujus dalykus, itin susidomi	$r = 0,212^*, p = .045$	$r = 0,431^{**}, p = 0,001$
Domisi raidėmis, skaičiais...	$r = 0,361^{**}, p = 0,001$	$r = 0,345^{**}, p = 0,001$
Mėgsta kurti pasakojimus, istorijas	$r = 0,90, p = 0,395$	$r = 0,441^{**}, p = 0,001$
Platus žodynas	$r = 0,218^*, p = 0,037$	$r = 0,373^{**}, p = 0,001$
Mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti	$r = 0,139, p = 0,186$	$r = 0,407^{**}, p = 0,001$
Sklandžiai kalba	$r = 0,185, p = 0,077$	$r = 0,374^{**}, p = 0,001$
Pastabus	$r = 0,037, p = 0,723$	$r = 0,479^{**}, p = 0,001$
Prisimena faktus, detales	$r = 0,185, p = 0,078$	$r = 0,452^{**}, p = 0,001$
Konstruoja įdomias formas...	$r = 0,287^{**}, p = 0,006$	$r = 0,341^{**}, p = 0,001$
Gera supranta, įsimena nurodymus...	$r = 0,018, p = 0,866$	$r = 0,489^{**}, p = 0,001$

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

		5 m. (6)		„empatiška, žingeidi“	Mokytojai pastebi, kad vaikas emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka, yra pastabus, gerai supranta, įsimena nurodymus ir juos sėkmingai vykdo, o tėvai šių savybių nepažymėjo.
99	3	6 m. (6)	„žingeidi, turi labai gerą atmintį, išraiškinga, stropi“	„vaizduote ir kalbiniais gebėjimais; socialiniu brandumu“	Tiek mokytojai, tiek tėvai mato vaiko savybes panašiai. Išskyrus tai, kad vaikas mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti, kas pastebėjo mokytojai, bet to nepastebi tėvai.
		5 m. (5)	„M. yra gabi ir labai kūrybinga, lengvai generuoja originalias idėjas bei randa netikėtus sprendimus“	„M. yra aktyvi, muzikali ir linkusi bendrauti, gali būti savarankiška ir labai nuovoki bet ir manipuliuoti. Mėgsta lyderiauti, atvirai išsako savo jausmus.“	Mokytojai nepastebi jautrumo skoniams/ kvapams, kūno pojūčiams, kai tėvai tą pastebi.
		6 m. (4)	„ypač pastabus. Turi daug žinių. Labiausiai patinka atlikti matematines užduotėles, konstruoti, statyti. Berniukas empatiškas, ypač padeda mažesniems už save.“	„mėgsta konstruoti, geras erdvinis mąstymas, drąsiai komunikuoja net ir su nepažistamais, mėgsta spręsti kitų problemas (duoti patarimus, paaiškinti, parodyti)“	Tiek mokytojai, tiek tėvai panašiai mato vaiko profilį.

m - mergaitės, b – berniukai, 6 m. (4) ir pan. nurodo vaiko amžių - metai (mėnesiai)